

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jere Kentala

SISÄISEN TARKASTUKSEN HYÖDYNTÄMINEN
ULKOISESSA TARKASTUKSESSA

Liiketalous
2019

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Jere Kentala
Opinnäytetyön nimi	Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen ulkoisessa tarkastuksessa
Vuosi	2019
Kieli	suomi
Sivumäärä	79 + 2 liitettä
Ohjaaja	Jukka Niittykoski

Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen tavoitteet ovat samankaltaiset, mikä mahdollista sen, että ulkoiset tilintarkastajat voivat hyödyntää sisäisen tarkastuksen tekemää työtä omassa tarkastustoiminnassaan. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä tilintarkastuksessa. Tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen ja minkälainen vaikutus digitalisaatiolla ja automatisoinnilla on ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen yhteistyöhön.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa on kaksi päälukua. Ensimmäisessä pääluvussa esitellään ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen toimintaa yleisesti ja toisessa pääluvussa kerrotaan tarkastustoimintojen välisestä yhteistyöstä. Teoriaosuuden lähteinä käytettiin tieteellisiä artikkeleita, alan kirjallisuutta sekä internetlähteitä. Tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä haastatteleamalla seitsemää tilintarkastajaa.

Tutkimuksen tulosten perusteella tilintarkastajat huomioivat aina sisäisen tarkastuksen omassa toiminnassaan ja tällä pyritään vähentämään tilintarkastajien työn määrää. Rajaa sisäisen tarkastuksen hyödyntämiselle ei ole, mutta tilintarkastajat arvioivat aina sisäisen tarkastuksen luotettavuuden ennen yhteistyön aloittamista. Digitalisaatiolla ja automatisoinnilla on tulosten perusteella tarkastustoimintojen yhteistyötä helpottava vaikutus, mutta se saattaa myös vähentää tilintarkastajien luottamusta sisäistä tarkastusta kohtaan.

ABSTRACT

Author	Jere Kentala
Title	Utilizing an Internal audit in External Auditing
Year	2019
Language	Finnish
Pages	79 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Jukka Niittykoski

The objectives of internal and external audits are similar and that allows external auditors to utilize the work done by internal auditors in their own auditing activities. The objective of this thesis was to examine the utilization of internal audit in external auditing. The aim was to find out which factors influence the utilization of internal audit and what impact digitalization and automation have on the cooperation between external and internal auditing.

The ethical study of the thesis consists of two main chapters. The first main chapter introduces the external and internal audit activities in general and the second main chapter describes the cooperation between the audit functions. The theoretical study was based on scientific articles, literature and internet sources. The survey was accomplished using a qualitative research method by interviewing seven external auditors.

Based on the results of the survey, external auditors always pay attention to the internal audit in their own operations and this is done to reduce the work of external auditors. There is no quantitative limit to the use of internal audit, but external auditors always judge the reliability of the internal audit before starting cooperation. Based on the results, digitalization and automation have the effect of facilitating cooperation between the audit functions, but it may also make it difficult for external auditors to rely on the internal audit.

Keywords	External auditing, internal audit, reliability, utilization, digitalization
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
1.1	Tutkimuksen tausta	9
1.2	Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet.....	9
1.3	Tutkimuksen rakenne	10
1.4	Aikaisemmat tutkimukset	11
2	ULKOINEN JA SISÄINEN TARKASTUSTOIMINTA.....	18
2.1	Tilintarkastus	18
2.1.1	Tilintarkastaja	19
2.1.2	Tilintarkastusprosessi.....	20
2.1.3	Tilintarkastajan vastuu	24
2.2	Sisäinen tarkastus	26
2.2.1	Sisäisen tarkastuksen organisointi	27
2.2.2	Sisäinen tarkastusprosessi	28
2.2.3	Sisäinen valvonta osana Corporate governance.....	29
3	ULKOISEN JA SISÄISEN TARKASTUKSEN YHTEISTYÖ.....	33
3.1	Ulkoisen tilintarkastajan ja sisäisen tarkastuksen välinen suhde.....	33
3.2	Sisäisen tarkastuksen arvioiminen	34
3.3	Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen ulkoisessa tarkastusprosessissa ..	35
3.3.1	Sisäinen valvonta	36
3.3.2	Riskienhallinta	36
3.3.3	Tilinpäätös	37
3.4	Yhteistyön vaikutukset	38
4	TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO.....	40
4.1	Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä	40
4.2	Aineiston keruu ja analysointi	41
4.3	Haastattelulomake	44
4.4	Tutkimuksen reliäabelius ja validius.....	45

5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	47
5.1	Haastateltavien perustiedot.....	47
5.2	Sisäinen tarkastus osana tilintarkastusta.....	50
5.3	Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tilintarkastuksen eri vaiheissa	53
5.4	Sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen määrä	55
5.5	Sisäisen tarkastuksen luotettavuus	58
5.5.1	Pätevyys	58
5.5.2	Osaaminen.....	59
5.5.3	Työkokemus	59
5.5.4	Objektiivisuus.....	60
5.5.5	Riippumattomuus.....	60
5.5.6	Tärkein tekijä arvioitaessa sisäisen tarkastuksen luotettavuutta .	60
5.6	Tarkastettavan yrityksen vaikutus yhteistyön onnistumiseen.....	62
5.7	Taloushallintoalan digitalisoitumisen vaikutus yhteistyöhön.....	64
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	67
6.1	Tutkimuksen keskeisimmät tulokset	67
6.2	Tutkimustulosten ja aikaisempien tutkimusten vertailu	70
6.3	Tutkimustulosten luotettavuus	71
6.4	Jatkotutkimusehdotukset	72
	LÄHTEET	73

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Haastateltavien työkokemusvuodet alalta	50
Taulukko 1. Haastateltavien asemat yrityksissä.....	48
Taulukko 2. Tilintarkastuksen vaiheet, joissa sisäistä tarkastusta hyödynnetään.	55
Taulukko 3. Sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen vaikuttavat tekijät	61
Taulukko 4. Keskeisimmät tulokset ja vastaukset tutkimuskysymyksiin.....	68
Taulukko 5. Tutkimustulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin.	71

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Haastattelukutsu**LIITE 2.** Haastattelulomake

1 JOHDANTO

Tilintarkastus on ollut muutoksessa jo usean vuoden ajan. Uusi tilintarkastuslaki tuli voimaan 19.8.2016 ja tilintarkastuksen kohdetta ja tilintarkastuskertomusta koskevia säännöksiä alettiin soveltaa ensimmäisen kerran 31.12.2016 päättyviltä tilikausilta laadittavien tilinpäätösten tilintarkastuksiin. Tuorein uudistus koskee mikroyritysten tilintarkastusvelvollisuuden poistamista. Uudistuksen tarkoituksena on keventää pienyritysten sääntelytaakkaa ja tuoda samalla kustannussäästöjä. Uudistusta puoltaa etenkin Suomen Yrittäjät ry. (Suomen Tilintarkastajat ry 2016; Reinikainen 2018.) Suomen Tilintarkastajat ry:n toiminnanjohtaja Alakare (2018) korostaa tilintarkastuksen tärkeyttä myös mikroyritysten tasolla. Hänen mukaansa Suomen Tilintarkastajat ry suhtautuu positiivisesti normien purkuun, mutta pitää kuitenkin tärkeänä nykyistä kansallista järjestelmää, jossa tilintarkastusvelvollisuus kuuluu myös mikroyrityksille.

Tilintarkastuslain uudistumisen ohella jatkuva digitalisaatio haastaa koko taloushallintoalan. Vaikka taloushallintoalan asiantuntijan työ onkin listattu useissa tutkimuksissa katoavaksi ammatiksi, on kyseessä pikemminkin työtehtävien ja tehtävänkuvauksien evoluutiosta kuin päättymisestä. Esimerkiksi kirjanpitäjän rooli tulee siirtymään rutiinitehtävistä neuvonannon suuntaan robotiikan mahdollistamana. (Lähtenmäki-Lindman 2016.) Tilintarkastajien käsitykset digitalisaatiosta vaihtelevat suuresti. Varmaa on kuitenkin se, että tilintarkastajien on pysyttävä ajan tasalla kehityksessä ja hallittava eri sähköiset välineet. Digitalisaatio ei kuitenkaan muuta tilintarkastuksen tavoitteita, mutta käytettävät keinot tavoitteiden saavuttamiseksi muuttuvat. (Laine 2017.) Digitalisaation vaikutus myös sisäiseen tarkastukseen on ilmeinen. Muutos on havaittavissa sisäisen tarkastuksen näkökulmasta sekä tarkastettavien prosessien muutoksena, että tarkastuksen toimintatavan muutoksena. Tulevaisuudessa sisäisiltä tarkastajilta vaaditaan uusia taitoja ja rooleja muuttuvassa toimintaympäristössä, ja näin sisäinen tarkastus tilintarkastuksen ohessa jatkaa kehittymistään digitalisaation myötä. (Seppä 2016.)

1.1 Tutkimuksen tausta

Tämän tutkimuksen aiheena on tutkia sisäisen tarkastuksen työn hyödyntämistä ulkoisessa tarkastusprosessissa. Ulkoinen tarkastus on lakisääteistä, joko yhteisön kokouksen tai muun vastaavan toimielimen toimeksiannosta tapahtuvaa tilintarkastusta ja muuta sen kaltaista toimintaa, jonka suorittaa tilintarkastuslain mukainen tilintarkastaja. Sisäisellä tarkastuksella taas tarkoitetaan organisaation omaa sisäisesti järjestettyä tarkastustoimintaa, joka toimii johdon intressien mukaan. Sisäisen tarkastuksen tehtäviin kuuluu varmistaa talouden ja hallinnon järjestelmien luotettavuus sekä sisäisen valvonnan tarkoituksenmukaisuus. Aiheena sisäinen tarkastus ja tilintarkastus ovat ajankohtaisia, sillä muutokset toimintaympäristössä luovat haasteita sekä tilintarkastajille että sisäisille tarkastajille. Näiden kahden toiminnon yhteistyön tiivistyminen onkin aina vain tärkeämpää, sillä se luo tehokkuutta molempien tarkastusprosesseille ja on myös hyödyllistä koko tarkastettavalle organisaatiolle. (Korkeamäki 2016, 37; The Institute of Internal Auditors 2017, 7.)

Aiheesta tekee mielenkiintoisen myös se, että tilintarkastaja on aina vastuussa antamastaan tilintarkastuslausunnosta. Näin ollen tilintarkastaja ei voi vähentää omaa vastuutaan vetoamalla yhteistyöhön sisäisen tarkastuksen kanssa ja siksi kaikki tilintarkastukseen liittyvä harkinta on yksin ulkoisen tarkastuksen vastuulla. Tilintarkastajan on perehdyttävä sisäiseen tarkastukseen ja selvitettävä, missä määrin sisäisen tarkastuksen tekemää työtä pystytään hyödyntämään ulkoisessa tarkastusprosessissa. Jos tilintarkastaja katsoo voivansa hyödyntää sisäistä tarkastusta, voidaan ulkoisen tarkastusprosessin luonnetta ja laajuutta muuttaa. Yhteistyöstä on paljon hyötyä niin tarkastajille kuin tarkastettavalle, koska näin voidaan välttää päällekkäistä työtä sekä lisätä tarkastustyön taloudellisuutta ja tehokkuutta. (Korkeamäki 2016, 38.)

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet

Opinnäytetyön tutkimusongelmia ovat sisäisen tarkastuksen luotettavuus sekä tilintarkastajan harkinnanvaraisuus ja vastuu hyödynnettäessä sisäistä tarkastusta. Tutkimusongelmaksi muodostuu myös digitalisointi ja automatisointi rajattuna koske-

maan sitä, miten se vaikuttaa ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen yhteistyöhön. Tutkimusongelmat pyritään ratkaisemaan tiettyjen tutkimuskysymysten avulla. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Mitkä ovat ne tekijät jotka vaikuttavat eniten sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen ja siten hyödynnettävyyteen tilintarkastuksessa?
- 2) Kuinka usein tilintarkastaja hyödyntää sisäistä tarkastusta ja missä määrin?
- 3) Luoko digitalisointi ja automatisointi haasteita vai mahdollisuuksia tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan välille?

Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia aiemmista tutkimuksista sekä perehtymällä tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen teoriaan. Aiempien tutkimusten ja teorian pohjalta syvennytään tarkemmin ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen toimintaan ja heidän väliseen yhteistyöhön. Aiheesta tehdään myös haastattelututkimus, jonka kohderyhmänä on tilintarkastajia. Näin pystytään yhdistämään sekä teorian ja haastattelun tuoma informaatio, joilla tutkimuskysymyksiin pystytään vastaamaan ja siten tutkimusongelmat ratkaisemaan. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen välistä yhteistyötä tilintarkastajan näkökulmasta. Yhteistyötä lähestytään tilintarkastajan näkökulmasta niin, että selvitetään mitkä seikat yhteistyön onnistumiselle vaikuttavat eniten ja luovatko jatkuvat muutokset taloushallintoalalla uhkia vai mahdollisuuksia yhteistyön onnistumiselle. Työn tavoitteena on selvittää laadullisen tutkimusmenetelmän avulla ongelmakohdat, jotka vaikuttavat sisäisen tarkastuksen hyödynnettävyyteen tilintarkastuksessa. Opinnäytetyön tavoitteena on myös saada selville, kuinka usein ja paljon tilintarkastaja hyödyntää sisäistä tarkastusta.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkimus on jaettu kuuteen eri osa-alueeseen. Tutkimuksen johdanto-osassa kerrotaan työn taustasta, tutkimusongelmista ja tavoitteista sekä käydään läpi aikaisempia tutkimuksia aiheeseen liittyen. Teoriaosuus koostuu kahdesta erillisestä pääkappaleesta, joista ensimmäisessä perehdytään syvällisemmin ulkoiseen ja sisäiseen tarkastukseen ja toisessa niiden väliseen yhteistyöhön. Tutkimuksen neljän-

nessä kappaleessa kerrotaan käytetystä tutkimusmenetelmästä ja analysointitavoista. Viidennessä kappaleessa käydään läpi tutkimustulokset ja kuudennessa kappaleessa johtopäätökset. Kuudennessa kappaleessa pohditaan tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen liittyen sekä vertaillaan tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin.

Teoriaosuuden ensimmäisessä kappaleessa kerrotaan ulkoisesta ja sisäisestä tarkastuksesta ja tässä kappaleessa määritellään myös keskeisimmät käsitteet, jotta tutkimuksen ymmärrettävyys ja sitä kautta luettavuus säilyy hyvänä. Kappale käsittelee ulkoista ja sisäistä tarkastusta erikseen ja siinä perehdytään tarkemmin molempien toimintojen työnkuviin sekä toimintatapoihin. Toinen teoriaosuuden kappale käsittelee sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välistä suhdetta ja yhteistyön mahdollisuutta tilintarkastajan näkökulmasta. Teoriaosuuden informaatio perustuu alan tieteellisiin artikkeleihin, kirjallisuuteen sekä internetlähteisiin.

1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Tämä kappale käsittelee opinnäytetyön kannalta oleellisia aiempia tutkimuksia sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välisestä yhteistyöstä. Aiemmat tutkimukset on valikoitu siten, että ne antavat tietoa tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen yhteistyöstä ja selventävät, mitkä seikat yhteistyön onnistumiselle vaikuttavat eniten. Pääosaan aiemmista tutkimuksista on käytetty määrällistä eli kvantitatiivista tutkimusmenetelmää (Vilka 2007, 14). Tässä opinnäytetyössä hyödynnetään kuitenkin laadullista tutkimusmenetelmää, mikä antaa aiheen tutkimiselle uuden näkökulman.

Arnold Schneider on tehnyt kaksi tutkimusta sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistyöstä vuosina 1984 ja 1985. Näissä tutkimuksissa Schneider tutki sisäiseen tarkastukseen liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten tilintarkastajat arvioivat sisäisen tarkastuksen hyödynnettävyyttä. Vuoden 1984 tutkimuksen tavoitteena oli kerätä tietoa ja luoda malleja kolmesta eri tekijästä, jotka vaikuttavat sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen: (1) sisäisen tarkastuksen pätevyys, (2) sisäisen tarkastuksen objektiivisuus ja (3) sisäisen tarkastuksen tekemä työ. Näitä malleja ana-

lysoimalla pyrittiin saamaan tietoa seuraavista asioista: (a) miten tilintarkastajat yhdistävät kolmea eri tekijää luodessaan kokonaiskäsitystä sisäisestä tarkastuksesta, (b) kunkin tekijän tärkeys tilintarkastajalle, (c) ne tekijät jotka tilintarkastaja yhdistää heidän mielestään vahvaan tai heikkoon sisäiseen tarkastukseen ja (d) yhtäläisyydet tilintarkastajien välillä heidän tekemistään arvioista sisäisestä tarkastuksesta. Schneider hyödynsi tutkimuksessaan yhdistelmämittausta, jossa 18 tilintarkastajan käsitystä sisäisen tarkastuksen pätevyydestä tutkittiin edellä mainittujen kolmen tekijän mukaan. Analyysit osoittivat, että tilintarkastajat pitivät tärkeimpänä tekijänä sisäisen tarkastuksen aiemmin suorittamaa työtä, toiseksi tärkeimpänä sisäisen tarkastuksen pätevyyttä ja vähiten tärkeimpänä sisäisen tarkastuksen objektiivisuutta. (Schneider 1984, 658.)

Schneiderin mukaan tutkimustuloksista olisi hyötyä ainakin yrityksille, sillä he pystyisivät alentamaan ulkoisesta tarkastuksesta koituvia kulujaan parantamalla yhteistyötä tarkastustoimintojen välillä. Yritysten kannattaisi näin ollen kehittää niitä sisäiseen tarkastukseen liittyviä tekijöitä, joita tilintarkastajat pitivät tärkeimpinä arvioidessaan sisäisen tarkastuksen luotettavuutta. Oletuksena on tietenkin se, että yrityksellä on oma sisäisen tarkastuksen toiminto. Tilintarkastajat voivat hyötyä tutkimuksesta siten, että he tarkastelevat tuloksia vertailuarvoina luodessaan käsitystä sisäisestä tarkastuksesta. Myös tutkimuksen ulkopuoliset tilintarkastajat voivat hyötyä tuloksista omia arviointejaan tehdessään. (Schneider 1984, 676.)

Schneiderin vuoden 1985 tutkimus oli käytännössä jatke vuoden 1984 tutkimukselle. Tavoitteena hänellä oli tutkia tilintarkastajien luottamuksen laajuutta ja määrää sisäistä tarkastusta kohtaan. Tavoitteena oli myös tutkia tilintarkastajien päätöksiä hyödyntää sisäistä tarkastusta ja heidän tekemiään arvioita sisäisestä tarkastuksesta sekä näiden välistä suhdetta. Schneider sisällytti tutkimukseensa myös päätelmän aiemman tutkimuksensa tekijöistä, joiden mukaan tilintarkastajat arvioivat sisäisen tarkastuksen luotettavuutta, sekä niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat tilintarkastajien tekemiin päätöksiin siitä, hyödynnetäänkö sisäistä tarkastusta tilintarkastuksessa. Tutkimuksesta kävi ilmi, että tilintarkastajat hyödynsivät sisäistä tarkastusta vähentääkseen omaa tarkastustyötään. Myös tehtyjen arvioiden ja lopullisten

päätösten välillä oli yhteneväisyyksiä. Tutkimuksessa tilintarkastajat kokivat sisäisen tarkastuksen pätevyyden ja aiemman tehdyn työn lähes yhtä tärkeiksi, kun taas objektiivisuutta pidettiin vähiten tärkeimpänä. Schneider muistuttaa, että tutkimuksessa keskityttiin yhteistyöhön vain sisäisen tarkastuksen laadun kautta. Hänen mukaansa yhteistyöhön voivat vaikuttaa myös tilintarkastuspalkkiot, jotka voivat muuttua yhteistyön seurauksena. (Schneider 1985, 911-912, 918-919.)

Cameron Morrill ja Janet Morrill ovat myös tutkineet sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä tilintarkastuksessa. He hyödynsivät vuoden 2003 tutkimuksessaan transaktiokustannusten taloustiedettä. TCE, eli transaktiokustannusten taloustiede (transaction cost economics) on Nobelin-palkinnon saaja Oliver Williamsonin kehittämän teoria, jonka ajatuksena on vähentää transaktiokustannuksia markkinataloudessa menestyviltä yrityksiltä. Cameron ja Janet Morrillin mukaan tutkimuksesta olisi hyötyä yrityksille ja heidän tilintarkastajilleen, koska he voisivat näin tunnistaa, milloin olisi rahallisesti järkevää lisätä sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välistä yhteistyötä. Tämä tutkimus myös keskittyi enemmän siihen, missä olosuhteissa sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen on mahdollista, eikä niinkään sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen liittyviin tekijöihin, jotka vaikuttavat tilintarkastajan päätöksiin hyödyntää sisäistä tarkastusta. Heidän mukaansa lähtökohtana sille, että tilintarkastajat voivat hyödyntää sisäistä tarkastusta on, että organisaatiossa on sisäisen tarkastuksen toiminto, se on järjestetty tilintarkastajia palvelevalla ja hyväksyttävällä tavalla, ja että sisäisen tarkastuksen henkilöstö on tarvittaessa saatavilla tilintarkastajien käyttöön. (Morrill C. & Morrill J. 2003; Terviö 2010, 104.)

C. Morrillin ja J. Morrillin tutkimustulokset osoittivat, että auditointiin liittyvä erityisosaaminen vaikuttaa suuresti sisäisen tarkastuksen osallistumiseen ulkoisen tarkastuksen työhön. He huomasivat, että varsinkin silloin, kun tarkastustyö vaatii erityisosaamista, tilintarkastajat hyödyntävät enemmän sisäistä tarkastusta. Heidän mukaansa yritykset, joiden auditointi vaatii korkeatasoista yrityskohtaista asiantuntemusta, saattaisivat parantaa auditointinsa tehokkuutta edistämällä sisäisen tarkastuksen osallistumista ulkoiseen tarkastustoimintaan. Tällaisessa tilanteessa olevan yrityksen olisi myös erittäin suositeltavaa järjestää sisäisen tarkastuksen toiminto

niin, että se täyttäisi ulkoisen tarkastuksen ammatilliset vaatimukset. (Morrill C. & Morrill J. 2003.)

Loren L. Margheimin tekemä tutkimus käsitteli sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välistä yhteistyötä samoilla lähtökohdilla kuin Schneiderin tekemät aiemmat tutkimukset. Myös hänen tutkimuksessaan tarkasteltiin sisäisen tarkastuksen luotettavuutta pätevyyden, aiemman työn ja objektiivisuuden kautta. Margheim tutki sitä, muuttavatko tilintarkastajat todella omaa tarkastustoimintaansa hyödyntäessään sisäistä tarkastusta. Hänen tutkimustuloksena osoittivat, että tilintarkastajat pystyivät vähentämään omaa ajan käyttöönsä, jos he kokivat sisäisen tarkastuksen pätevyyden ja aiemmin tehdyn työn tasokkaaksi. Tilintarkastajat eivät kuitenkaan Margheiminkaan tutkimuksessa kokeneet sisäisen tarkastuksen objektiivisuuden vaikuttavan merkittävästi tilintarkastajan arvioihin sisäisestä tarkastuksesta. Tulokset viittasivat myös siihen, että sisäisten tarkastajien tehdyt tarkastusdokumentit olivat tärkeitä tilintarkastajien mielestä, ja ne vaikuttivat ensisijaisesti tilintarkastajien päätöksiin hyödyntää sisäistä tarkastusta. Mikäli tilintarkastajat taas kokivat sisäisen tarkastuksen pätevyyden tai työn tehokkuuden riittämättömäksi, eivät tilintarkastajat hyödyntäneet sisäistä tarkastusta, eikä näin ollen tilintarkastajien ajan käyttökään vähentynyt. (Margheim 1986, 195, 201.)

William L. Felix Jr., Audrey A. Gramling ja Mario J. Maletta tekivät vuonna 2001 tutkimuksen niistä ratkaisevista tekijöistä, jotka vaikuttavat siihen, osallistuuko sisäinen tarkastus tilintarkastusprosessiin ja miten osallistuminen vaikuttaa tilintarkastuspalkkioihin. Tutkimustuloksistaan kävi ilmi, että sisäisen tarkastuksen osallistumisella tilintarkastukseen on suuri vaikutus tilintarkastuspalkkioihin. He huomasivat, että mitä enemmän sisäinen tarkastus osallistui tilintarkastukseen, sitä pienemmät olivat tilintarkastuspalkkiot. Tutkimustulokset osoittivat myös, että jos haluttiin korostaa sisäisen tarkastuksen osallistumista tilintarkastukseen, tuli yrityksen panostaa sisäisen tarkastuksen laatuun, sekä helpottaa tilintarkastuksen näkökulmasta sisäisen tarkastuksen saatavuutta tai parantaa heidän välistään yhteistyötä muulla tavoin. Sisäisen tarkastuksen saatavuus tilintarkastajien käyttöön oli tulosten mukaan yksi tärkeimmistä tekijöistä yhteistyölle. Myös sisäisen tarkastuksen

laadulla oli suuri merkitys. Kun sisäinen tarkastus oli käytettävissä ja sen laadukkuus hyvällä tasolla, myös yhteistyö sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välillä kasvoi merkittävästi. Tutkimustuloksista kävi kuitenkin ilmi, että silloin kun tarkastettavan yrityksen toimintaan kohdistui merkittävä riski, sisäisen tarkastuksen osallistuminen tilintarkastukseen oli vähäisintä. (Felix Jr., Gramling & Maletta 2001, 514, 529-530.)

Todd F. Dezoort, Richard W. Houston ja Michael F. Peters tutkivat onko sisäisen tarkastuksen saamalla palkkioilla vaikutusta ulkoisen tarkastuksen tekemisiin päätöksiin siitä, hyödynnetäänkö sisäistä tarkastusta vai ei. Kävi ilmi, että sisäisen tarkastuksen saamalla kannustinpalkkioilla oli suora vaikutus tilintarkastajien mielipiteisiin siitä, kuinka luotettavana he pitivät sisäistä tarkastusta. Palkkiot lisäsivät näin ollen tilintarkastajien työn määrää, sillä sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen jäi vähäisemmäksi. Myös sisäisten tarkastajien saamalla kuukausipalkalla oli vaikutusta siihen, miten luotettavana tilintarkastajat näkivät sisäisen tarkastuksen. Kun sisäisten tarkastajien palkka oli tarpeeksi suuri, eivät tilintarkastajat olleet halukkaita vähentämään omaa työmääräänsä hyödyntämällä sisäistä tarkastusta. Tutkimustulosten perusteella tietyissä olosuhteissa ja tiettyjen kynnysten ylittyessä tilintarkastajat ovat haluttomia vähentämään omaa tarkastustoimintaansa hyödyntääkseen sisäistä tarkastusta. (Dezoort, Houston & Peters 2001.)

Paul R. Brownin vuoden 1983 tutkimuksessa pääteemana oli sisäisen tarkastuksen luotettavuus. Tarkoituksena oli selvittää, mitä tekijöitä tilintarkastajat pitivät tärkeinä arvioidessaan sisäisen tarkastuksen luotettavuutta ja oliko eri tilintarkastajien mielipiteiden välillä eroja. Hän kiinnitti myös huomiota siihen, vaikuttiko tilintarkastajien työkokemus mielipiteisiin. Brown painotti tutkimuksessaan kuutta sisäiseen tarkastukseen liittyvää tekijää: (1) pätevyys, (2) riippumattomuus, (3) aiemmin tehdyn työn laatu, (4) jatkuva kouluttautuminen, (5) seurantamenettelyt ja (6) organisointi/valvonta. Brownin tulokset osoittivat sisäisen tarkastuksen riippumattomuuden ja aikaisempien vuosien työn olevan suurimmat tekijät, jotka vaikuttavat tilintarkastajien arvioihin sisäisestä tarkastuksesta riippumatta siitä, oliko vastauksen antaneella tilintarkastajalla usean vuoden työkokemus alalta vai ei. Brown ei pitänyt yllätyksenä sisäisen tarkastuksen riippumattomuuden tärkeyttä, mutta koki

aiemmin tehdyn työn tärkeyden olleen jokseenkin yllättävää. Hän kuitenkin huomauttaa, että tilintarkastajien työ alkaa aina perehtymällä edellisen vuoden tietoihin, joten tässä mielessä aiemmin tehdyn työn tärkeys on perusteltua. Brown myös korostaa, että yrityksiä kannattaakin tehostaa näiden kahden tekijän toteutumista sisäisessä tarkastuksessa tulevia auditointeja silmällä pitäen, koska vaikka tilintarkastajat olisivat tyytyväisiä edellisen vuoden työhön, joutuvat he silti arvioimaan sisäisen tarkastuksen tilan myös tarkastushetkellä. (Brown 1983, 445, 448, 451-452.)

Hasnah Haron, Andrew Chambers, Rozaldy Ramsi ja Ishak Ismail tutkivat sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä tilintarkastuksessa samojen kolmen tekijän kautta kuin Schneider ja Margheim: (1) pätevyys, (2) aiemmin tehty työ ja (3) objektiivisuus. He halusivat selvittää tutkimuksessaan tilintarkastajien tekemiä arviointeja sekä sitä, vaikuttivatko tehdyt arvioinnit tilintarkastajien lopullisiin päätöksiin hyödyntää sisäistä tarkastusta. Tutkimustulokset osoittivat sisäisen tarkastuksen osaamisen sekä toiminnan laajuuden olevan kaksi tekijää, jotka tilintarkastajat arvioivat sisäisen tarkastuksen toiminnassa. Tulokset osoittivat myös, kuten Schneiderin ja Margheimin tutkimuksissa, että aiempi työ ja pätevyys koettiin tärkeimmiksi tekijöiksi objektiivisuuden saadessa vähiten painoarvoa. Objektiivisuuden vähäinen merkitys selittyi sillä, että tilintarkastajat kokevat sisäisten tarkastajien objektiivisuuden heikentyvän väistämättä, koska he ovat osa tarkastettavaa organisaatiota ja työskentelevät heille. Myös Haron, Chambers, Ramsi ja Ishak korostivat johtopäätöksissään sitä, kuinka tärkeää olisi, että yritykset panostaisivat sisäistä tarkastusta organisoidessaan niihin tekijöihin, jotka tilintarkastajat kokevat tärkeimmiksi eli sisäisen tarkastuksen suorittamaan työhön ja pätevyyteen. Kun nämä kaksi tekijää ovat korkealla tasolla, voi tilintarkastaja hyödyntää työssään enemmän sisäisten tarkastajien tekemää työtä. (Haron, Chambers, Ramsi & Ismail 2004, 1148-1149, 1153, 1156, 1159.)

Aiemmat tutkimukset osoittivat tilintarkastajien kiinnittävän sisäisen tarkastuksen luotettavuutta arvioidessaan eniten huomiota riittävään ammatilliseen osaamiseen, pätevyyteen sekä sisäisen tarkastuksen aiemmin suorittamaan työhön. Objektiivisuus koettiin kaikissa tutkimuksissa vähiten tärkeäksi. Kun tarkasteltiin yhteistyön

onnistumista, tutkimuksista selvisi, että tärkeimpiä tekijöitä oli hyvä sisäisen tarkastuksen organisointi, sen käyttömahdollisuus sekä erityisosaaminen. Lisäksi sisäisen tarkastuksen saamat palkkiot ja etenkin niiden suuruus vaikuttivat yhteistyöhön. Aiemmista tutkimuksista ei kuitenkaan selvinnyt, miten digitalisointi ja automatisointi voivat vaikuttaa sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistyöhön. Osa aiemmista tutkimuksista oli kuitenkin tehty jo ennen 2000-lukua, mikä vaikuttaa tietenkin asiaan. Digitalisointi ja automatisointi tuovatkin uuden näkökulman yhteistyön tutkimiselle.

2 ULKOINEN JA SISÄINEN TARKASTUSTOIMINTA

Tässä luvussa kerrotaan organisaatioiden tarkastustoiminnasta, sen järjestämisestä sekä toteutuksesta. Teoriakappaleen ensimmäinen alaluku käsittelee tilintarkastusta ja toinen sisäistä tarkastusta. Molemmissa alaluvuissa kerrotaan kummankin tarkastustoiminnon tärkeimmistä tehtävistä. Ulkoiseen ja sisäiseen tarkastukseen liittyvät ja työn kannalta keskeisimmät käsitteet määritellään asiayhteyksissä. Käsitteiden määrittely on tärkeä osa teoriaa, koska se helpottaa tekstin luettavuutta ja ymmärrettävyyttä. (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2016, 259.)

2.1 Tilintarkastus

Lähtökohtana tilintarkastukselle on tilintekovelvollisuus, joka tarkoittaa sitä, että joku on velvoitettu toimimaan lakisääteisesti tai sopimuksen perusteella toisen osapuolen hyväksymällä tavalla ja tekemään tälle tiliä toimistaan. Yhtiön osakkaat ovat muun muassa oikeutettuja saamaan tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa lain mukaan riittävät tiedot yhtiöstä. Yhtiön hallitus on taas velvoitettu antamaan nämä tiedot. Tilintarkastus on riippumatonta talouden tutkimista, jonka avulla tilinpäätöksestä tai siihen rinnastettavasta informaatiosta saadaan totuuden mukainen käsitys. (Tomperi 2016, 7-8.) Kohteena tilintarkastuksessa ovat yhteisön tai säätiön kirjanpito, tilinpäätös, toimintakertomus ja hallinto, jotka tilintarkastaja tarkastaa. (Suojanen, Korte, Savolainen & Vanhanen 2015, 142). Tilintarkastus ei kuitenkaan tuota täydellisen varmaa tietoa, vaan se antaa kohtuullisen varmuuden siitä, että tilinpäätös on laadittu lain edellyttämällä tavalla. Kohtuullinen varmuus ei siis ole ehdotonta varmuutta, vaan se tarkoittaa korkeaa varmuustasoa. (Tomperi 2016, 8-9.) Yhteisön ja säätiön on lain mukaan valittava tilintarkastaja suorittamaan tilintarkastus. Jos kuitenkin yhteisössä on sekä päättäneellä että edeltäneellä tilikaudella täytynyt enintään yksi seuraavista, ei tilintarkastajaa tarvitse valita:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa
- 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Kuitenkin yhteisöjen, joiden toimialana on arvopapereiden omistaminen ja hallinta, sekä joilla on huomattava vaikutus toisen kirjanpitovelvollisen liiketoimintaan, pitää aina valita tilintarkastaja. Myös yhtiöjärjestyksessä, säännöissä tai yhtiösopimuksessa voidaan määrätä tilintarkastajan valitsemisesta, vaikka yhtiön koon puolesta näin ei tarvitsisikaan toimia. (L1141/18.9.2915.) Tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle jäävät yksityiset elinkeinonharjoittajat ja maatalousyrittäjät (Tomperi 2016, 15). Lakisääteisen tilintarkastusvelvollisuuden lisäksi tilintarkastuksesta on myös hyötyä organisaatioille. Se antaa muun muassa luotettavaa tietoa yrityksen taloudellisesta tilanteesta sekä yrityksen hallinnosta. Tilintarkastuksesta hyötyvät myös yrityksen kannalta oleelliset sidosryhmät, kuten luotonantajat, tavarantoimitajat sekä viranomaiset, koska tilintarkastus lisää yrityksen luotettavuutta ja vähentää muun valvonnan tarvetta. (Korkeamäki 2016, 8.)

2.1.1 Tilintarkastaja

Tilintarkastajalla tarkoitetaan tilintarkastustutkinnon suorittanutta HT-, KHT- tai JHT-tilintarkastajaksi hyväksyttyä tilintarkastajaa (L1141/18.9.2915). Ennen tutkinnon suorittamista on kuitenkin täytettävä yleiset edellytykset, joiden mukaan hakija ei saa olla konkurssissa, liiketoimintakiellossa tai vajaavaltainen. HT-tutkinto on tilintarkastusalan perustutkinto, joka pitää hankkia voidakseen toimia tilintarkastajana. HT-tutkintoon hakevalla pitää olla vähintään alempi korkeakoulututkinto sekä kolmen vuoden työkokemus alalta. HT-tutkinnon suorittamisen jälkeen tilintarkastaja voi erikoistua KHT-tilintarkastajaksi (yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastaja) tai JHT-tilintarkastajaksi (julkishallinnon ja talouden tilintarkastaja). KHT- ja JHT-tutkintoon hakevan on pitänyt suorittaa ylempi korkeakoulututkinto. Tästä voidaan poiketa, jos on toiminut viiden vuoden ajan HT-tilintarkastajana tai on vähintään seitsemän vuoden kokemus ammattimaisista laskentatoimen, rahoituksen ja oikeudellisen alan tehtävistä. (Patentti- ja rekisterihallitus 2017.) Tilintarkastusyhteisöllä tarkoitetaan lain yleiset edellytykset täyttävää osakeyhtiötä, osuuskuntaa, kommandiittiyhtiötä tai avointa yhtiötä, joka on merkitty Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastaja rekisteriin (Patentti- ja rekisterihallitus 2018).

Tilintarkastajan pitää olla tarkastuskohteeseensa nähden riippumaton ja esteetön. Riippumattomuudella tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja pystyy antamaan tarkastuksesta puolueettoman lausunnon. Riippumattomuus heikentyy esimerkiksi silloin, jos tilintarkastajalla on muu kuin toimeksiantoon liittyvä suhde tarkastettavaan yhteisöön tai yhteisön johtoon kuuluvaan henkilöön. Tilintarkastajan esteettömyydellä tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja ei ole esimerkiksi tarkastettavan avoimen tai kommandiittiyrityksen jäsen, taikka osakeyhtiön toimitusjohtaja tai hallituksen jäsen. (Suojanen ym. 2015, 140.) Tilintarkastajan pitää noudattaa myös ammattieettisiä periaatteita suorittamalla tehtävänsä ammattimaisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen. Toimiminen yleisen edun mukaan tarkoittaa, että tilintarkastaja ei pyri pelkästään asiakkaan tarpeiden täyttämiseen. Suorittamalla tarkastustaan yleisen edun mukaan tilintarkastaja huomioi eettiset vaatimukset ja noudattaa niitä. (Halonen & Steiner 2010, 32-33.) Objektiivisuus on yksi tilintarkastajan työn keskeisimpiä periaatteita ja osa riippumattomuutta, koska tilintarkastaja ei saa antaa toisen osapuolen vaikuttaa liikaa hänen omaan harkintaansa. Objektiivisuus tarkoittaa myös tilintarkastajan ehdotonta pidättäytymistä tosiasioissa toiminnassaan ja kannanotoissaan. (Horsmanheimo 2015.)

2.1.2 Tilintarkastusprosessi

Tilintarkastajan on hankittava johtopäätöksensä ja lausuntonsa tueksi riittävä määrä tilintarkastusevidenssiä alentaakseen tilintarkastusriskin hyväksyttävän alhaiselle tasolle (NRF 2015, 2). Tilintarkastusevidenssiksi kutsutaan kaikkea sitä hankittua tietoa, jonka perusteella tilintarkastaja tekee johtopäätöksiä tarkastettavasta kohteesta. Tilintarkastajan on myös harkittava mitä tietoa käyttää lausuntonsa tueksi, sillä tiedon määrä ja laatu voivat vaihdella huomattavasti. Olennaisinta on se tieto, joka antaa kohtuullisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätöksessä ole merkityksellistä virheellisyyttä. (Halonen & Steiner 2010, 82.) Tilintarkastusriskillä tarkoitetaan tilannetta, jossa tilintarkastaja antaa vakiomuotoisen eli virheettömän tilintarkastuskertomuksen, vaikka tosiasiallisesti tarkastusaineisto sisältää olennaisen virheen tai puutteen (Korkeamäki 2016, 43). Tilintarkastusriski voidaan jakaa kahteen perusosaan: olennaisen virheen riskiin sekä havaitsemisriskiin. Olennaisen virheen riski tarkoittaa, että tilinpäätös on virheellinen jo ennen tarkastuksen suorittamista. Tämä

riski koostuu lisäksi toimintariskistä, joka tarkoittaa tarkastuskohteen toiminnon tai liiketapahtuman alttiutta virheelle sekä kontrolliriskistä, joka tarkoittaa sisäisen kontrollijärjestelmän puutetta havaita virhettä. Havaitsemisriski puolestaan tarkoittaa riskiä, jossa tilintarkastaja ei tarkastusta tehdessään havaitse aineistoon liittyvää virhettä tai puutetta. (HTM-tilintarkastajat ry 2009, 37; Korkeamäki 2016, 43-44.)

Ennen tilintarkastustoimeksiannon aloittamista tilintarkastajan kuuluu suunnitella tarkastus riittävän hyvin. Suunnittelun tarpeellisuuteen vaikuttavat ennen kaikkea työhön varattava aika sekä työn vaativuus. Näin osataan varata tarvittavat ja riittävät resurssit tarkoituksenmukaisesti. Tilintarkastajan ei ole myöskään mahdollista tarkastaa kaikkia kohteita, vaan hänen pitää valita kriittisimmät osa-alueet tarkastettavaksi. (Riistama 1999, 77-78.) Suunnittelu aloitetaan luomalla tilintarkastuksen kokonaisstrategia sekä yksityiskohtaisempi tilintarkastussuunnitelma. Kokonaisstrategia on koko tilintarkastuksen suunnittelun yleiskuva, jossa määritellään toimeksiannon perusasiat. Tilintarkastussuunnitelma sisältää taas tarkemmat tiedot tarkastustoimenpiteiden luonteesta, ajoituksesta ja laajuudesta sekä kuvaukset riskienarviointi- ja tilintarkastustoimenpiteistä. (Virtamo 2015; Halonen & Steiner 2010, 125, 131.)

Suorittaessaan toimeksiantoaan tilintarkastajan kuuluu noudattaa lain mukaan hyvää tilintarkastustapaa. Tarkkaa määritelmää hyvälle tilintarkastustavalle ei ole, vaan se voidaan tulkita sekä juridisena että eettisenä käsitteenä. Se onkin ikään kuin tapanormisto, jonka lähtökohtana voidaan pitää huolellista toimimista tarkastustilanteessa. (Satopää 2007.) Yleinen tapa suorittaa tilintarkastus on perehtyä organisaation liiketoimintaprosesseihin eli toimintoihin. Nämä toiminnot käsittävät kaikki tapahtumat mitä organisaatiossa tehdään, kuten tuotteiden ja palvelujen kehittämisen, myymisen, säännösten noudattamisen sekä kirjanpidon ja taloudellisen raportoinnin kirjaamisen. (Halonen & Steiner 2010, 270-271.) Näiden toimintojen tarkastamisessa voidaan hyödyntää kahta yleistä menetelmää, jossa ensimmäisessä tarkastetaan halutun toiminnon tapahtumia. Tällöin tarkastus kohdennetaan eri asiakirjoihin eli tositteisiin. Toisessa menetelmässä tarkastetaan ne järjestelmät, jotka on luotu toimintojen hoitamista varten. Tässä kohtaan huomioidaan myös sisäisen

tarkkailun vaikutus järjestelmiin. (Riistama 1999, 91.) Sisäinen tarkkailu on organisaation sisäinen prosessi, jonka toteuttaa yhteisön hallitus, johto ja muu henkilöstö. Sen tarkoituksena on saada kohtuullinen varmuus toimintojen tehokkuudesta, taloudellisten raporttien luotettavuudesta sekä sovellettavien lakien ja määräysten noudattamisesta. (Porter, Simon & Hatherly 2003, 242.)

Kirjanpidon, tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen lisäksi tilintarkastaja tarkastaa organisaation hallinnon. Hallinnon tarkastukselle ei ole selvästi määriteltyä sisältöä, mutta yleisesti voidaan sanoa sen tarkoittavan tarkastuskohteena olevan yhteisön tai säätiön taloudellisen raportoinnin hallinnoinnin tarkastamista. (Kettunen 2016.) Hallinnon tarkastuksessa ei arvioida johdon toiminnan tuloksellisuutta tai selvitetä liiketaloudellisia näkökohtia, vaan siinä pyritään johdon laillisuuden tarkastamiseen. Tarkastus on näin ollen laillisuustarkastusta eikä tarkoituksenmukaisuustarkastusta. (Halonen & Steiner 2010, 428.) Organisaation toimiva johto vastaa tilinpäätöksen laatimisesta ja oikeellisuudesta. Johto vastaa myös sellaisesta sisäisestä valvonnasta, joka mahdollistaa sen, että tilinpäätöksessä ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä. (KHT-yhdistys 2010, 837, 845.) Sisäinen valvonta tarkoittaa eri toimenpiteitä, kuten työtehtävien jakoa ja laskentajärjestelmien kontrolleja. Näillä toiminnoilla mahdollistetaan organisaation toiminta tavoitteiden ja ohjeiden mukaisesti sekä ehkäistään virheitä ja väärinkäytöksiä. (Ahokas 2012.)

Hallinnon tarkastusta tehdessään tilintarkastaja tekee tiedusteluja toimivalle johdolle. Tiedustelut koskevat muun muassa sitä, miten johto arvioi mahdollisia riskejä ja miten riskeihin varaudutaan. Tilintarkastaja arvioi myös johdon ja hallintoelinten välistä kommunikointia sekä sitä, miten johto on kommunikoinut työntekijöille liiketoimintakäytäntöjä ja eettistä käyttäytymistä koskevia näkemyksiään. (KHT-yhdistys 2010, 332.) Tarkastusta suorittaessaan tilintarkastaja antaa hallintoelimille tarvittaessa huomautuksia tehdyistä havainnoista. Havainnot voivat käsitellä esimerkiksi tilinpäätöksen laatimisperiaatteita ja tilinpäätöksen tietoja sekä arvioida kirjanpidon oikeellisuudesta. Hallintoelimillä tarkoitetaan niistä henkilöistä koostuvaa ryhmää, jotka vastaavat organisaation strategisen ohjaamisen valvonnasta ja joilla on organisaation tilivelvollisuuteen liittyviä velvoitteita. Toimivalla johdolla

puolestaan tarkoitetaan henkilöitä, joilla on operatiivinen vastuu organisaation toiminnan harjoittamisesta. (KHT-yhdistys 2010, 390-391.)

Tilintarkastajan antaman lausunnon avulla saavutetaan koko tilitarkastuksen pääta-voite eli lisätä tilinpäätöksen käyttäjien luottamusta tilinpäätökseen. Lausunnossaan tilintarkastaja ottaa kantaa siihen, onko tilinpäätös kaikilta olennaisilta osilta oikein ja antaako se oikean ja riittävän kuvan toiminnasta ja taloudellisesta asemasta. Tilintarkastaja esittää lausuntonsa tilintarkastuskertomuksessa, joka on tärkein tilintarkastajan antama raportti. Siinä tilintarkastaja esittää lopputuloksensa kaikista tekemistään tilintarkastustoimenpiteistä. (Halonen & Steiner 2010, 441-442.) Lain mukaan tilintarkastuskertomuksessa yksilöidään sen kohteena oleva tilinpäätös ja ilmoitetaan se tilinpäätössäännöstö, mitä tilinpäätöksen laatimisessa on käytetty. Myös maininta siitä, onko tilinpäätös ja toimintakertomus ristiriidattomia vai ei, pitää sisältyä tilintarkastuskertomukseen. (Mähönen 2009, 330, 332.) Tilintarkastuskertomus voidaan antaa joko vakiomuotoisena tai mukautettuna. Vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus annetaan, jos tilintarkastajalla ei ole tarvetta esittää kertomuksessa lisätietoja ja tilinpäätös on vahvistamiskelpoinen. Mukautetun tilintarkastuskertomuksen tilintarkastaja tekee silloin, jos on aihetta antaa täydentävää tietoa tai muistutus. (Riistama 1999, 277, 297.) Lausunto tilintarkastuskertomuksessa on joko vakiomuotoinen, ehdollinen tai kielteinen. Ehdollinen lausunto annetaan, kun tilintarkastusta rajoittavat tekijät eivät ole liian merkittäviä, ja se on vakiomuotoinen lukuun ottamatta siinä yksilöityjä tekijöitä. Kielteinen lausunto voi tulla kysymykseen, kun tilintarkastusta rajoittavat tekijät ovat merkittäviä. (Mähönen 2009, 332.) Tilintarkastaja voi myös laatia epämuodollisemman muistion, jossa hän mainitsee havaituista puutteista, mutta jotka eivät edellytä tilintarkastuskertomuksen mukauttamista (Laine 2018).

Muita tilintarkastajan tekemiä raportteja ovat tilinpäätösmerkintä, tilintarkastuspöytäkirja ja tilintarkastusmuistio. Tilintarkastuksen valmistuttua tekee tilintarkastaja siitä merkinnän tilinpäätökseen. Merkinnällä tilintarkastaja todentaa tilintarkastuksen kohteena olleen tilinpäätöksen sekä ilmoittaa tilintarkastuksen suoritetuksi ja tilintarkastuskertomuksen annetuksi. (Satopää 2016.) Tilintarkastuspöytäkirja ei

ole julkinen niin kuin tilintarkastuskertomus, vaan se on organisaation sisäinen asiakirja. Tilintarkastuspöytäkirjassa tilintarkastaja voi antaa sellaisia huomautuksia organisaation vastuuvelvollisille, joita ei esitetä tilintarkastuskertomuksessa. Se on kuitenkin laissa säädetty asiakirja, ja se pitää näkyä selvästi tilintarkastuspöytäkirjasta. (Suomen tilintarkastajat ry 2016, 91-92.) Tilintarkastusmuistio on vapaamuotoinen asiakirja, eikä siitä ole laissa määrätty erikseen. Siinä esitetään yleensä kuvaukset tarkastustoimenpiteistä, havainnoista ja johtopäätöksistä sekä ilmoitetaan ne toimenpiteet, joihin organisaation tulisi ryhtyä. (Horsmanheimo & Steiner 2008, 359-360.)

2.1.3 Tilintarkastajan vastuu

Vaikka lähtökohtaisesti tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen lainmukaisuudesta vastaavat sen allekirjoittamiseen veloitettut, voidaan tilintarkastaja saattaa myös vastuuseen omasta toiminnastaan johtuen (Leppiniemi 2013). Tilintarkastajan vastuu toteutuu kuitenkin melko harvoin, sillä tilintarkastajan toiminnalla ja aiheutetulla vahingolla täytyy olla syy-yhteys (Toivonen 2004). Tilintarkastuksen ohjauksesta, kehittämisestä ja valvonnasta vastaa Patentti- ja rekisterihallituksessa toimiva Tilintarkastusvalvonta. Tilintarkastajien vastuuseen liittyvien huomautusten ja varoitusten antamisesta vastaa puolestaan Tilintarkastusvalvonnassa toimiva, ratkaisuisaan itsenäinen Tilintarkastuslautakunta. Tilintarkastajan vastuu jaetaan kolmeen osa-alueeseen: kurinpidolliseen vastuuseen, vahingonkorvausvastuuseen ja rikosoikeudelliseen vastuuseen. Kurinpidolliset seuraamukset eivät ole rangaistuksia, vaan tilintarkastuslautakunnan moitteita tilintarkastajan toimintaa kohtaan. Huomautus annetaan, jos tilintarkastajan menettelyyn liittyy lieventäviä seikkoja ja varoitus puolestaan, mikäli tilintarkastaja on toiminut tilintarkastuslain määräysten vastaisesti, rikkonut velvollisuuksiaan tai menetellyt tavalla, joka on alentanut tilintarkastajan luotettavuutta. Huomautus ja varoitus merkitään aina tilintarkastusrekisteriin, josta huomautus poistuu kolmen vuoden ja varoitus kuuden vuoden kuluessa. Ankarin kurinpidollinen seuraamus on hyväksymisen peruuttaminen, joka voidaan tehdä joko kokoaikaiseksi tai enintään kahden vuoden määräajaksi. (Tomperi 2016, 15-16, 181-182.)

Vahingonkorvausvastuun yleisenä edellytyksenä on, että vahinko joka on aiheutunut, on ollut ennalta-arvattavassa syy-yhteydessä vahingontekijän toimintaan. Edellytyksiin kuuluu myös, että jonkin oikeusperusteen mukaan vahingontekijä vastaa aiheuttamastaan vahingosta. Tilintarkastaja voi joutua vahingonkorvausvastuuseen teoistaan tilanteissa, joissa hän on toiminut huolimattomasti tai tahallaan. Vahingonkärsijänä voi olla niin yhteisö kuin säätiö, kuin myös yhteisön osakas, yhtiömies tai muu jäsen tai henkilö. Tällöin tilintarkastajan on pitänyt rikkoa tilintarkastuslakia, osakeyhtiölakia, yhtiöjärjestyä tai yhtiösopimusta. Vastuu on myös tilintarkastajalla silloin, kun hänen apulaisensa toiminnan seurauksena syntyy vahinko. (Kaisanlahti & Timonen 2006, 15, 53.) Vahingonkorvausvastuussa voi olla lisäksi tilintarkastusyhteisö ja etenkin silloin päävastuullinen tilintarkastaja (Myllymäki & Vakkuri 2001, 213). Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu on laaja, eikä korvauksen hinnalla ole ylärajaa. Pahimmassa tapauksessa tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö voi joutua ainoaksi maksuvelvolliseksi, vaikka vahingon taustalla on myös yrityksen johdon huolimattomuus. (Mähönen 2007.) Yhtiön puutteellisella osaamisella ehkäistä vahinkojen syntymistä ja lievittää jo syntyneitä vahinkoja voi olla kalliit seuraukset ja se aiheuttaa usein tilintarkastajan joutumista vastuuseen. Osaamattomissa yhtiöissä usein johto ja osakkeenomistajat koostuvat eri henkilöistä. (Sillanpää 2016.)

Tilintarkastaja on rikosoikeudellisessa vastuussa syyllistyessään tekoon, josta voidaan tuomita rangaistukseen tilintarkastuslain tai muun lain perusteella. Rangaistukseen voidaan tuomita vain silloin, jos tilintarkastaja on toiminut törkeällä huolimattomuudella tai tahallisesti. (Korkeamäki 2016, 31-32.) Tilintarkastajan on aina huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos hän havaitsee johtoon kuuluvan henkilön syyllistyneen tekoon, josta syntyy vahingonkorvausvelvollisuus. Mikäli tilintarkastaja ei huomautta kyseisistä havainnoista, saattaa hän syyllistyä rikoksen edistämiseen. Jos tilintarkastaja on puolestaan osallistunut rikoksen suunnitteluun, neuvonut kirjanpidon ja tilinpäätöksen virheellisessä laatimisessa, sopinut tilintarkastuskertomuksen sisällöstä tai laiminlyönyt sen kokonaan, syyllistyy tilintarkastaja tekijänä rikokseen. (Hällström 2007, 94.)

2.2 Sisäinen tarkastus

Sisäisellä tarkastuksella tarkoitetaan toimintoa, joka tuottaa lisäarvoa organisaatiolle sekä parantaa sen toimintaa riippumattoman ja objektiivisen arviointi-, varmistus- ja konsultointitoiminnan avulla. Sisäinen tarkastus mahdollistaa järjestelmällisen lähestymistavan organisaation johtamis-, riskienhallinta-, valvonta- ja hallintoprosessien tehokkuuden arviointiin ja kehittämiseen, ja täten se tukee organisaatiota saavuttamaan tavoitteensa tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Sisäinen tarkastus on etenkin toimeenpanevan johdon kumppani, mutta se toimii kuitenkin kaikilla organisaation tasoilla. Nämä tasot voidaan jakaa käytännössä kolmeen erillaiseen hierarkkiseen ryhmään, joilla on oma tehtävänsä organisaatiossa:

- 1) organisaation omistus eli ylin päättävä ja valvova taso
- 2) organisaation toimitusjohtaja tai vastaava johtaja eli toimeenpaneva taso
- 3) organisaation henkilöstö eli toteuttava taso. (Holopainen, Koivu, Kuuluvainen, Lappalainen, Leppiniemi, Mikola & Vehmas 2013, 17-18.)

Sisäisen tarkastuksen yksinkertaisin tehtävä on tunnistaa sellaiset riskit, jotka vaikeuttavat organisaatiota saavuttamaan tavoitteensa. Tehtävänä on myös informoida johtoa mahdollisista riskeistä sekä suositella toimenpiteitä riskien välttämiseksi ja vähentämiseksi. Sisäisen tarkastuksen tehtävä ei kuitenkaan rajoitu vain riskien arviointiin ja torjuntaan, vaan se myös varmentaa taloudellisia tietoja, tekee kehitysehdotuksia, edistää eettisiä toimintatapoja sekä analysoi uusia mahdollisuuksia. Lisäksi sisäinen tarkastus tunnistaa tehottomuutta, tuo esille epäilyttäviä käytäntöjä, tutkii väärinkäytöksiä sekä selvittää noudatetaanko organisaatiossa sen ohjeita ja yleisiä säädöksiä. Sisäisen tarkastuksen tehtäväkenttä on laaja, eikä se katso vain menneisyyteen, vaan myös eteenpäin, ja se tukee nimenomaan tulevaisuuden tavoitteita. (Sisäiset tarkastajat ry 2016, 2-4.)

Sisäisen tarkastuksen työskentelyä ohjaa eettiset säännöt, joiden noudattaminen on välttämätöntä ja ne koskevat sekä yksittäisiä sisäisiä tarkastajia että tarkastuksen palveluja tuottavia yksiköitä. Eettisten sääntöjen neljä perusperiaatetta ovat rehellisyys, objektiivisyys, luottamuksellisuus ja ammattitaito. Suorittamalla työnsä re-

hellisesti sisäiset tarkastajat noudattavat lakeja sekä organisaation ohjeistusta ja eettisiä arvoja. Objektiivisuus puolestaan tarkoittaa, että sisäiset tarkastajat välttävät kaikkea sellaista toimintaa joka voisi vaarantaa heidän arviointiensa puolueettomuuden. Luottamuksellisuus täytyy ottaa huomioon käsiteltäessä organisaation tietoja, eikä niitä saa paljastaa ilman asiaankuuluvia valtuuksia. Ammattitaito huomioiden sisäisten tarkastajien kuuluu suorittaa työnsä ammattistandardien mukaisesti sekä pitää yllä riittävää ammattitaitoa kouluttautumisella. (Holopainen ym. 2013, 87-88.)

2.2.1 Sisäisen tarkastuksen organisointi

Sisäinen tarkastus koostuu sisäisistä tarkastajista, jotka ovat tyypillisesti organisaation työntekijöitä ja heillä voi olla taustaa tuotantotoiminnassa, taloushallinnossa, tietohallinnossa tai suunnittelussa. Osoittaakseen riittävän ammattitaidon ja pätevyyden, sisäiset tarkastajat voivat suorittaa kansainvälisen tutkinnon CIA (Certified Internal Auditor) tai CRMA (Certification in Risk Management Assurance). (Sisäiset tarkastajat ry 2016, 4-5.) Sisäisen tarkastuksen organisointi voidaan toteuttaa eri tavoilla ja se voi olla kokonaan oma osastonsa tai vain yksittäinen henkilö. Tarkastusosaston perustaminen yrityksen sisälle tuo sisäisille tarkastajille suuremmat edellytykset saada laajempi ymmärrys organisaation toiminnasta. Yrityksen työntekijä, joka toimii sisäisenä tarkastajana, ymmärtää esimerkiksi toiminnan luonteen ja käytettävät järjestelmät perinpohjaisesti. (Ratsula 2016, 90.) Omaa tarkastusyksikköä voidaan myös käyttää johdon kouluttajana ja sisäisenä konsulttina. Sisäisen tarkastuksen riippumattomuus saattaa kuitenkin vaarantua, jos se on täysin organisaation sisäinen yksikkönsä, koska yhtiön johdon tehtävänä on valvoa sisäistä tarkastusta. Työntekijänä toimivan sisäisen tarkastajan voi olla myös vaikea tarkastaa johdon toimintaa sekä raportoida tekemistään havainnoista, jotka voivat koskea väärinkäytöksiä tai puutteita. Oman yksikön henkilöstöllä ei myöskään aina ole riittävää erityisosaamista esimerkiksi tietoturvan tai lainsäädännön osalta. Kokoaikaisen sisäisen tarkastajan palkkaaminen saattaa lisäksi tulla organisaation kannalta kalliiksi. (Alftan, Blummé, Heikkala, Kontula, Miettinen, Pakarainen, Sinersalo, Sjölund, Sundvik, Tarvainen, Tikkanen, Turakainen, Urrila & Vesa 2008, 115.)

Sisäinen tarkastus voidaan myös ulkoistaa eli siirtää toiminto joko kokonaan tai osittain ulkopuolisen yrityksen hoidettavaksi. Kun sisäisen tarkastuksen palvelut ostetaan ulkopuolelta, tuo se todennäköisesti kustannussäästöjä, eikä tarkastustoiminnan riippumattomuus heikenny. Myös toiminnan tehokkuus riskien ja valvonnan hallinnassa on todennäköisempää. (Jokipii 2008, 83.) Ulkopuoliset tarkastajat eivät kuitenkaan ole organisaatiossa jatkuvasti, minkä johdosta organisaation täytyy kuitenkin järjestää oma sisäinen seurantayksikkö, jonka tehtävän on havaintojen ja korjaustoimenpiteiden tekeminen. Lisäksi henkilöstön vaihtuvuus on tarkastusyhtiöissä usein yleistä, mikä aiheuttaa jatkuvasti uusien asiantuntijoiden kouluttamista. Osittain ulkoistettu sisäinen tarkastus tuo lisäarvoa organisaatiolle, koska se mahdollistaa kulujen minimoinnin ja paremman riippumattomuuden kuin täysin oma tarkastusyksikkö. Osittain ulkoistettu sisäinen tarkastus voidaankin nähdä eräänlaisena kompromissina oman ja ostetun sisäisen tarkastuksen välillä. (Alftan ym. 2008, 116-117.)

2.2.2 Sisäinen tarkastusprosessi

Sisäisen tarkastuksen työnkuvaan kuuluu tehdä arviot sisäisestä valvonnasta, riskienhallinnasta sekä johtamis- ja hallinnointiprosessien toimivuudesta. Yhdessä toimivan johdon kanssa sisäinen tarkastus ehkäisee toiminnallaan ei-toivottuja väärinkäytöksiä, jotka vaikuttavat organisaation tavoitteiden saavuttamiseen negatiivisesti. (Koivu, Ranta-Aho & Vuoti 2010, 120-121.) Ennen jokaista toimeksiantoaan sisäisen tarkastajan kuuluu laatia ja dokumentoida suunnitelma. Suunnitelmassa sisäinen tarkastaja käy läpi toimeksiannon tavoitteet, sen laajuuden ja ajoituksen sekä käytettävät resurssit. Myös organisaation riskit, strategiat ja tavoitteet, jotka ovat toimeksiannon kannalta merkityksellisiä, kuuluu ottaa huomioon suunnitelmaa laadittaessa. Sisäisen tarkastajan kirjallisesti laatima työsuunnitelma pitää hyväksyttää toimeksiantajalla ennen minkäänlaisia varsinaisia toimenpiteitä. Työsuunnitelma sisältää kaikki ne menettelytavat, joita sisäinen tarkastaja soveltaa tiedon hankinnassa, dokumentoinnissa, analysoinnissa ja arvioinnissa. Työsuunnitelman laadinta on tärkeä osa tarkastusprosessia, koska sitä noudattamalla saavutetaan toimeksiannon tavoitteet. (The Institute of Internal Auditors 2016, 22, 24.)

Varsinaiset toimenpiteet aloitetaan tunnistamalla riittävä, luotettava, olennainen ja hyödyllinen informaatio. Kaikista havainnoista pitää olla todisteet ja siksi suullisesti esitettyä tietoa ei saa hyväksyä. Lisäksi sisäisen tarkastajan kuuluu nojata alkuperäisiin, eikä kopioituihin dokumentteihin. Olennaisinta on, että informaatio perustuu tosiasioihin, ja että joku muu asiaan perehtynyt henkilö päätyisi johtopäätöksissään sisäisen tarkastajan kanssa samoihin lopputuloksiin. Kaikki sisäisen tarkastajan tekemät johtopäätökset ja toimeksiannon tulokset pitää perustua tarkoitukseenmukaisiin analyysihin ja arvioihin. Havainnot pitää esimerkiksi ilmaista tarkasti, kuten euromäärinä, prosentteina tai fyysisinä kappaleina. Tietoa kuuluu tulkita ja tutkia analyttisesti siten, puuttuuko tai esiintyykö eroja, ja verrata niitä edellisiin kausiin sekä selvittää, mistä poikkeamat johtuvat. Toimeksiannon toteuttamisen kannalta olennaista on myös informaation dokumentointi. Käytännössä sisäinen tarkastaja dokumentoi työpapereihinsa kaiken sen informaation, joka tukee hänen johtopäätöksiään ja toimeksiannon tuloksia. Lisäksi työpaperit todentavat saadun informaation ja tehdyt analyysit. Työpaperit kertovat siis, mitä on tehty, miten on tehty ja mitkä ovat lopputulokset. (Holopainen ym. 2013, 237-241.)

Toimeksiannon valmistuttua sisäinen tarkastaja esittää tuloksensa raportissa ja tarvittaessa kokonaisarviossa. Raportti sisältää sisäisen tarkastajan tekemät johtopäätökset sekä suositukset mahdollisia toimenpiteitä varten. Raportin sisällön sekä lopullisten arvioiden ja johtopäätösten pitää perustua aina tarkoituksenmukaiseen, riittävään ja luotettavaan tietoon. Tarvittavien toimenpiteiden toimeenpanosta ja niiden seurannasta vastaa sisäisen tarkastuksen johtaja. Tällä niin kutsutulla seurantamenettelyllä varmistetaan organisaation johdon hyväksymien toimenpiteiden tuloksellinen toteutuminen sekä havaitaan, jos johto hyväksyy jonkin tunnistetun riskin, eikä aio ryhtyä erillisiin toimenpiteisiin riskin välttämiseksi. (The Institute of Internal Auditors 2016, 26, 29.)

2.2.3 Sisäinen valvonta osana Corporate governancea

Corporate governancella tarkoitetaan hyvää johtamis- ja hallintojärjestelmää, jonka avulla organisaatiota johdetaan ja valvotaan. Suoraa määritelmää Corporate gover-

nancesta on vaikea antaa, koska se kattaa niin sijoittajien edun turvaamisen, hallituksen työskentelyn, kuin myös taloudellisen raportoinnin. Yksinkertaisesti sen voidaan sanoa tarkoittavan niitä oikeuksia ja velvollisuuksia sekä sääntöjä ja menettelytapoja, joiden avulla organisaation luotettavuus ja tehokkuus konkretisoituvat. (Alftan ym. 2008, 11-12.) Corporate governance koostuu useista eri osa-alueista, kuten ohjauksesta, hallinnosta ja valvonnasta. Kokonaisuuteen kuuluu kuitenkin myös sisäinen tarkastus, sisäinen valvonta, ulkoinen tarkastus ja riskienhallinta. (Talouselämä 2002.)

Corporate governanceen vaikuttaa suuresti hallinnon, toimivan johdon, osakkeenomistajien sekä muiden sijoittajien välinen suhde. Eri sidostyhmien välinen suhde on tärkeää, koska tehokkaasti organisoitu Corporate governance, jossa eri sidosryhmät toimivat parhaalla mahdollisella tavalla, mahdollistaa organisaation määrittämään sekä saavuttamaan tavoitteensa. (OECD 2015, 9.) Osakeyhtiön ylimpänä päättävänä elimenä toimii yhtiökokous, joka koostuu osakeyhtiön omistajista eli osakkaista (Heikinniemi 2003). Osakkeenomistajien äänioikeus määrittelee sen, miten osakkeenomistajat voivat käyttää valtaansa yhtiössä sekä mikä on heidän määräysvaltansa yhtiössä. Toinen olennainen osa Corporate governancea osakeyhtiössä on muiden sijoittajien asema. Heidän asemansa tulee ilmi etenkin konkurssi- ja yrityssaneerausmenettelyissä, jolloin heidän puhevaltaansa voi verrata osakkeenomistajien puhevaltaan yhtiökokouksessa. Tätä muiden sijoittajien suojaamista kutsutaan velkojensuojaksi. Corporate governanceen kolmas merkittävä osa on johdon asema ja etenkin sen valtaoikeudet. Johdolla on esimerkiksi valta asettaa ja erottaa hallitus ja toimitusjohtaja. (Mähönen & Villa 2006, 2-3.) Avainasemassa Corporate governanceessa on yhtiön hallitus, koska se toimii omistajien ja toimivan johdon välisenä rajapintana. Hallituksen tehtävänä on edustaa tasapuolisesti kaikkia osakkeenomistajia sekä edistää organisaation etua, ja siksi Corporate governanceen suomenkielisenä vastineena voidaankin pitää hyvää yrityksen hallintaa. (Talouselämä 2002.)

Keskeinen osa Corporate governancea on tehokas sisäinen valvonta, joka mahdollistaa organisaation toimimaan johdon haluamalla tavalla ja tuottamaan johdolle riittävästi informaatiota organisaatiosta (Alftan ym. 2008, 36). Sisäinen valvonnan

tarkoituksena on varmistaa, että asetetut päämäärät ja tavoitteet saavutetaan, toiminnan riskit ovat hallinnassa, taloudellinen ja muun informaatio on luotettavaa, ja että yhtiön voimavarat ovat valjastettu tehokkaaseen käyttöön. Sisäistä valvontaa toteuttaa ylimmän ja toimivan johdon lisäksi koko muu henkilöstö organisaatiossa. (Rahoitustarkastus 2003, 9.) Sisäisen valvonnan kokonaisvaltaista teoriaa on haluttu kehittää niin, että kaikki osapuolet, jotka ovat sisäisen valvonnan kanssa tekemisissä, käsittäisivät sen samalla tavalla. Merkityksellisimmät työt sisäisen valvonnan määrittämiseksi ovat COSO-raportti ja CoCo-opas. (Alftan ym. 2008, 37.)

COSO (Committee of Sponsoring Organisation of the Tradeway Commission) perustettiin vuonna 1985 tukemaan vääränlaisen taloudellisen raportoinnin selvittämistä. Riippumattomana yksityisen sektorin toimijana COSO on julkaissut COSO-mallin organisaatioiden riskienhallinnan tueksi. (Noukka 2017.) Mallin mukaan sisäinen valvonta on prosessi, joka pyrkii toimintojen tehokkuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen, taloudellisen tiedon ja raportoinnin luotettavuuteen sekä lakien ja säännösten noudattamiseen (Alftan ym. 2008, 37-38.) Lisäksi malli mahdollistaa kehittämään sisäistä valvontaa muuttuvan toimintaympäristön mukana ja tukemaan samalla päätöksentekoa sekä johtamis- ja hallintojärjestelmää. COSO-malli lähtee ajatuksesta, että sisäinen valvonta koostuu viidestä toisiinsa vaikuttavasta osatekijästä: ohjausympäristöstä, riskien arvioinnista, valvontatoimenpiteistä, tiedosta ja viestinnästä sekä seuranta-toimenpiteistä. (COSO 2015, 1, 5-7.)

Ohjausympäristö voidaan nähdä joukkona eri standardeja, prosesseja ja rakenteita, jotka luovat pohjan organisaation sisäiselle valvonnalle. Näihin kuuluvat muun muassa organisaation eettiset arvot, keinot hallituksen valvontavelvollisuuden toteuttamiselle, organisaatorakenteet ja erilaiset suorituskyvyn mittarit sekä kannustimet ja palkitsemiset, joilla organisaatiossa ohjataan toimimaan vastuullisesti. Riskien arviointi luo pohjan riskien hallinnalle. Sen edellytyksenä on tavoitteiden asettaminen ja niiden vieminen organisaation eri tasoille sekä ulkoisen toimintaympäristön ja sisäisten toimintamallien muutosten huomioonottaminen, mikä voi vaikuttaa sisäisen valvonnan tuloksellisuuteen. Valvontatoimenpiteitä ovat ne toimet, joita johto on määrännyt toteutettavaksi tavoitteiden saavuttamista uhkaavien riskien

hallitsemiseksi. Valvontatoimenpiteet ovat sekä ennaltaehkäiseviä kuin myös tunnistavia, ja niitä toteutetaan kaikilla organisaation tasoilla. Tehtävien jakaminen henkilöstön kesken niin, ettei riskilähtöisiä työyhdistelmiä synny, on eräs tapa toteuttaa valvontatoimenpiteitä. Tieto ja viestintä ovat välttämättömiä, koska ne mahdollistavat tavoitteiden saavuttamista tukevan sisäisen valvonnan toimivuuden. Viestinnän eli informaation kulun kuuluu olla jatkuvaa ja esteetöntä kaikilla organisaation tasoilla. Seurantatoimenpiteillä tarkoitetaan jatkuvia ja erillisiä arviointoja, joilla pyritään varmistamaan kaikkien viiden sisäisen valvonnan osatekijän olemassaolo ja toimivuus. Kaikki havainnot arvioidaan johdon määrittämien kriteerien sekä lakien ja standardien mukaan, ja havaituista poikkeamista pitää ilmoittaa johdolle ja hallitukselle. (COSO 2015, 5-7.)

Toinen merkittävä sisäisen valvonnan malli on The Canadian Institute of Chartered Accountantsin julkaisema CoCo-malli (Criteria of Control). COSO-mallin tavoin, organisaatio voi käyttää apunaan CoCo-mallia suunnitellessaan omaa sisäistä valvontaansa. (Maseko 2015.) Mallin mukaan sisäinen valvonta koostuu kuudesta organisaation osatekijästä: resursseista, järjestelmistä, prosesseista, kulttuurista, rakenteista ja työtehtävistä. CoCo-malli antaa lisäksi valvontaohjeet, jotka liittyvät organisaation tarkoitukseen, sitoutumiseen, osaamiseen sekä seurantaan ja oppimiseen. Myös CoCo-malli COSO-mallin tavoin perustuu siihen, että sisäisen valvonnan tehtävänä on tukea organisaatiota sen tavoitteiden saavuttamisessa, ja että tavoitteisiin kuuluu toiminnan tehokkuus ja tarkoituksenmukaisuus, raportoinnin luotettavuus sekä lakien ja säännösten noudattaminen. (Alftan ym. 2008, 40-41.)

3 ULKOISEN JA SISÄISEN TARKASTUKSEN YHTEISTYÖ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia sisäisen tarkastuksen tekemän työn hyödyntämistä ulkoisessa tarkastustoiminnassa. Tässä luvussa kerrotaan ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen välillä tapahtuvasta yhteistyöstä, sen luonteesta sekä yhteistyöhön vaikuttavista tekijöistä. Tässä luvussa kerrotaan myös, miten ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen yhteistyö vaikuttaa tilintarkastukseen ja tarkistettavaan organisaatioon.

3.1 Ulkoisen tilintarkastajan ja sisäisen tarkastuksen välinen suhde

Ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen tavoitteet ovat hyvin samankaltaiset, koska molemmat tarkastustoiminnot antavat tarkastuskohteesta lausunnon, joka edustaa asiantuntijan käsitystä tarkastuskohteen tilasta. Molempien toimintojen työskentelyä ohjaa myös riippumattomuus, ammattitaito, salassapitovelvollisuus ja objektiivisuus. Lisäksi kumpaakin toimintoa säätelevät omat ammatilliset ohjeistukset, kuten tilintarkastusta tilintarkastuslaki ja sisäistä tarkastusta ammattistandardit. Samankaltaisuudet ulkoisessa ja sisäisessä tarkastuksessa luovatkin hyvän pohjan yhteistyölle ja parhaassa tapauksessa molemmat pystyvät hyödyntämään toinen toistaan omassa tarkastusprosessissaan. Yhteistyön onnistuminen vaatii kuitenkin jatkuvaa tiedonkulkua, tehtävien koordinoitua sekä yhteistyön oletuksista sopimista. (Rat-sula 2016, 93-94.)

Yhteistyötä suunniteltaessa ulkoisen tilintarkastajan pitää huomioida, että vaikka sisäinen tarkastus on itsenäinen ja objektiivinen, ei toiminto ole koskaan yhtä riippumaton tarkastuskohteeseensa nähden, mitä tilintarkastuksen vaatimukset edellyttävät tilintarkastajalta. Tilintarkastaja vastaa myös aina antamastaan tilintarkastuslausunnosta, eikä vastuuta voida vähentää vetoamalla sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen. (KHT-yhdistys 2010, 804.) Tilintarkastajalta ja sisäiseltä tarkastajalta vaadittava riippumattomuus on lisäksi erilaista, koska ulkoinen tarkastus on yhtiökokouksen ja sisäinen tarkastus yritysjohdon työkalu (Holopainen ym. 2013, 404).

Ammatillisten periaatteiden ja toimintatapojen myötä ulkoisen tilintarkastajan ja sisäisen tarkastuksen tekemä tarkastustyö on myös usein samankaltaista (Porter ym.

2003, 529). Tarkastustoiminta sisältää usein myös päällekkäistä työtä, jota esiintyy etenkin heidän arvioidessaan tarkastuskohteen toimintaan kohdistuvia riskejä. Molemmat tarkastustoiminnot pyrkivätkin riskienarviointeja tehdessään saamaan käsityksen tarkastettavan organisaation tilasta. Erot riskienarvioinnissa ovatkin siinä, että tilintarkastus pyrkii tarkastustaan tehdessään selvittämään, sisältyykö tilinpäätökseen olennaista virheellisuutta, ja sisäinen tarkastus puolestaan pyrkii toiminnallaan selvittämään, onko olemassa sellaisia riskejä, jotka voivat haitata organisaatiota saavuttamasta tavoitteitaan. (Lampe & Sutton 1994, 337-338.)

3.2 Sisäisen tarkastuksen arvioiminen

Tarkastustaan suunnitellessa ulkoinen tilintarkastaja perehtyy usein sisäisen tarkastuksen toimintaan. Tilintarkastajan kuuluu selvittää, missä määrin sisäisen tarkastuksen tekemää työtä pystytään käyttämään hyväksi ulkoisessa tarkastuksessa. Molemmat tarkastustoiminnot kattavat osin samoja kohteita, joten yhteistyöllä voidaan välttää päällekkäistä työtä ja näin lisätä tarkastuskohteen taloudellisuutta. Sisäisen tarkastuksen organisoinnilla on suuri vaikutus tilintarkastajan mielipiteisiin yhteistyön järjestämisestä. Tehokkaasti organisoitu sisäinen tarkastus mahdollistaa ulkoisen tarkastuksen muuttamaan toimenpiteidensä luonnetta ja laajuutta. Mitään toimenpiteitä ei voida kuitenkaan ulkoisessa tarkastuksessa jättää tekemättä, vaikka sisäiseltä tarkastukselta saatu informaatio olisi sisällöltään hyväksytyin laajuista ja laatuista. (Korkeamäki 2016, 38.)

Ennen yhteistyön aloittamista tilintarkastajan pitää arvioida sisäinen tarkastus. Näihin toimenpiteisiin kuuluu sisäisen tarkastuksen objektiivisuuden, pätevyyden sekä laadunvalvonnan arvioiminen. Tilintarkastaja ei saa hyödyntää sisäistä tarkastusta sellaisissa tapauksissa, joissa hän huomaa sisäisen tarkastuksen objektiivisuuden, pätevyyden tai laadunvalvonnan puutteellisiksi. Tilintarkastajan kuuluu arvioida myös hyödynnettävän informaation luonnetta sekä sitä, missä määrin sisäistä tarkastusta pystytään hyödyntämään ja kuinka relevanttia informaatio on tilintarkastajalle. Ulkopuolisen tilintarkastajan kuuluu välttää kohtuutonta sisäisen tarkastuk-

sen hyödyntämistä suorittamalla suurin osa tarkastustoimenpiteistä itse, koska tilintarkastaja vastaa itse viime kädessä tarkastustyöstään. (The International Federation of Accountants 2012, 5-6.)

Sisäisen tarkastuksen objektiivisuuteen ja pätevyyteen vaikuttavat suuresti sisäisen tarkastustoiminnon organisointi sekä toimintatavat. Objektiivisuudella tarkoitetaan tehtävien suorittamista antamatta ennakkoluulojen ja eturistiriitojen vaikuttaa tehtävien toteuttamiseen. Arvioidessaan sisäisen tarkastuksen objektiivisuutta tilintarkastaja kiinnittää huomiota ennen kaikkea sisäisen tarkastuksen kykyyn toimia puolueettomasti. Lisäksi tilintarkastaja selvittää, ettei sisäisen tarkastuksen toimintaan liity ristiriitaisia vastuita, kuten johtamista, joka ei kuulu sisäisen tarkastuksen toimintaan. Tilintarkastajan arvioidessa sisäisen tarkastustoiminnon pätevyyttä, selvittää tilintarkastaja sisäisten tarkastajien osaamisen, kokemuksen ja asiantuntemuksen tasoa. Tilintarkastaja arvioi, onko sisäisillä tarkastajilla tarvittava tietämys yhteisön taloudellisesta raportoinnista ja sovellettavasta tilinpäätösraportointijärjestelmästä, sekä onko heillä riittävät taidot, jotta he voivat suorittaa heille asetetut tehtävät. Tilintarkastaja selvittää myös, onko olemassa esimerkiksi vakiintuneita toimintatapoja sisäisten tarkastajien palkkaamiselle ja kouluttamiselle. (The International Federation of Accountants 2012, 10-11.)

3.3 Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen ulkoisessa tarkastusprosessissa

Tilintarkastaja suorittaa tilintarkastustoimenpiteitä sisäisen tarkastuksen tekemiä töitä kohtaan arvioidessaan, soveltuvatko ne tilintarkastajan tarkoituksiin. Tilintarkastajan kuuluu samalla dokumentoida sellainen aineisto, joka on sisäiseltä tarkastukselta saatu, ja jota tilintarkastaja aikoo käyttää hyväksi. Tilintarkastajan pitää sisällyttää dokumentaatioon johtopäätöksensä tehdyistä arvioinneista sekä niistä tehdyistä tilintarkastustoimenpiteistä, jotka koskevat sisäisen tarkastuksen tekemää työtä. (KHT-yhdistys 2010, 806.)

Sisäisen tarkastuksen tehtäviin sisältyy usein taloudellisen informaation tutkiminen, sisäisen valvonnan seuranta, liiketoimintojen seuranta, lakien ja säädösten noudattamisen tarkasteleminen sekä riskienhallinta (KHT-yhdistys 2010, 807). Si-

säisen tarkastuksen monipuolisten tehtävien takia tilintarkastaja pystyykin hyödyntämään useita eri sisäisen tarkastuksen suorittamia töitä, kuten kontrollien testaamisen tuloksia ja havaintoja varaston määrästä. Tilintarkastaja pystyy myös hyödyntämään esimerkiksi sisäisen tarkastuksen tekemiä seurantatoimenpiteitä, jotka koskevat taloudellisen raportoinnin oikeellisuutta ja sääntelyvaatimusten noudattamista. (The International Federation of Accountants 2012, 13.)

3.3.1 Sisäinen valvonta

Tilintarkastaja ja sisäinen tarkastus arvioivat kumpikin sisäisen valvonnan tilaa omissa tarkastusprosesseissaan. Arvioinneilla tarkastellaan sisäisen valvontajärjestelmän toimivuutta sekä selvitetään, toimitaanko organisaatiossa lain ja toimintaohjeiden mukaisesti. Tilintarkastaja pyrkii sisäistä valvontaa tarkastellessaan saamaan käsityksen, onko sisäinen valvonta riittävä antamaan kohtuullisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätökseen sisälly olennaista virheellisyyttä tai puutetta. Sisäisen tarkastuksen tehtävänä on puolestaan arvioida valvonnan tehokkuutta sekä ehdottaa kehitystoimenpiteitä valvonnan osalta. Tilintarkastaja pystyy hyödyntämään sisäistä tarkastusta arvioidessaan organisaation sisäisen valvonnan tilaa valitsemalla sisäisen tarkastuksen painopistealueet. Sisäisellä tarkastuksella on tilintarkastajaa parempi käsitys organisaation liiketoiminnasta, kulttuurista, toimintaympäristöstä ja tietojärjestelmistä, ja siksi sillä on myös paremmat valmiudet arvioida organisaation sisäistä valvontajärjestelmää. (Ratsula 2016, 159-161.)

3.3.2 Riskienhallinta

Liiketoimintaan kohdistuvat tunnistamattomat riskit vaikuttavat ennemmin tai myöhemmin organisaation toimintaan. Tehokkaan riskienhallinnan varmistamiseksi, kuuluu jokaisen organisaation riskienhallintaan osallistuvan asiantuntijan tiedostaa omat vastuunsa. (The Institute of Internal Auditors 2017, 6.) Organisaation riskienhallinnan järjestämisestä sekä tunnistettujen riskien hallitsemisesta vastaa ylin johto. Organisaatio vastaa myös riskienhallinnan organisoinnista sekä vastuiden määrittämisestä. (Alftan ym. 2008, 83-84.) Sisäisen tarkastuksen rooli on antaa varmuus riskienhallintaprosessin tehokkuudesta, tunnistaa liiketoimintaan kohdistuvia riskejä, tehdä arvioita riskeistä sekä tarkastella riskeihin vastaamisen

toteuttamista (The Institute of Internal Auditors 2013, 5). Tilintarkastaja huomioi tarkastusprosessissaan johdon keskeisimmät tavoitteet ja niihin liittyvät riskit. Tilintarkastajan tehtävänä ei ole kuitenkaan paljastaa mahdollisia väärinkäytöksiä ja virheitä, vaikka tilintarkastaja pyrkiikin kohdentamaan tarkastuksen sellaisiin eriin, joissa riski olennaisesta virheestä on merkittävä. (Alftan ym. 2008, 81, 112-113.) Tilintarkastajan tehtävä organisaation riskienhallinnassa on lähinnä sisäisen valvonnan tarkastaminen, johon kuuluu tietojärjestelmien, riskienarviointiprosessin ja kontrollitoimintojen tarkastaminen. Mikäli tilintarkastaja havaitsee mahdollisia riskejä sisäisessä valvonnassa, hän painottaa enemmän tapahtumien tarkastamista. (Korkeamäki 2016, 62.)

Vaikka tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan roolit organisaation riskienhallintaprosessia ovat erilaiset, ei kumpikaan toiminto voi välttyä jossain vaiheessa kohtaamasta väärinkäytöksiä. Sekä tilintarkastajalla että sisäisellä tarkastajalla pitää olla riittävä väärinkäytösriskien tuntemus, jotta tapahtuneet väärinkäytökset tunnistetaan. Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastuksen tulee kahden välisen kommunikoinnin lisäksi keskustella myös organisaation ylimmän johdon kanssa, jotta he saavat selville, onko organisaatio altis väärinkäytöksille, ja onko sen väärinkäytöksiin liittyvät riskit hallinnassa. (Koivu ym. 2010, 157-158.)

3.3.3 Tilinpäätös

Tilintarkastajan ensisijaisena tehtävänä on varmistua tilinpäätöksen oikeellisudesta sekä siinä ilmoitetun informaation riittävydestä. Kaikkien tilinpäätöksessä esitettyjen tietojen pitää perustua kirjanpidon lukuihin ja tilinpäätöksen pitää myös antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitovelvollisen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Sisäisen tarkastuksen rooli organisaation tilinpäätöksen tarkastuksessa ei ole yhtä selkeä. Sisäinen tarkastus painottuu enemmän erilaisiin esikirjanpitojärjestelmiin, kuten kassakirjanpitoon, varastokirjanpitoon, palkanlaskentaan ja myyntilaskutukseen. (Riistama 2000, 66.) Sisäinen tarkastus keskittyykin tarkastuksessaan enemmän yksityiskohtaisempiin eriin ja toimintoihin, kuin koko tilinpäätöksen tarkastamiseen tilikausittain (Eilifsen, Messier Jr, Glover & Prawitt 2014, 685).

Sisäiset tarkastajat suorittavat sekä organisaation toiminnallista tarkastamista, kuin myös taloudellista tarkastamista. Toiminnallinen tarkastaminen keskittyy organisaation tehokkuuteen vaikuttavien toimintojen tarkastamiseen, kun taas taloudellinen tarkastaminen suunnataan tilinpäätökseen vaikuttavien toimintojen tarkastamiseen. Loppujen lopuksi sisäisen tarkastuksen tehtävistä vastaa organisaation johto, joka voi esimerkiksi määrätä sisäisen tarkastuksen suorittamaan tilinpäätökseen liittyviä arviointeja vuosittain. Joskus taas organisaation johto voi päättää, että sisäinen tarkastus toimii vain neuvoa antavana toimintona, joka esittää suosituksia organisaation toiminnan parantamiseksi. Sisäisillä tarkastajilla on tilintarkastajaa parempi ymmärrys organisaation toiminnasta ja siksi yhteistyön toteutuminen myös tilinpäätöstä tarkistettaessa on tilintarkastajalle hyödyllistä. (Arens, Elder & Beasley 2003, 732, 739.)

Sisäisen tarkastuksen panostus tilinpäätökseen tarkastamiseen on vähentynyt, vaikka aiemmin sisäiset tarkastajat avustivat usein tilintarkastajia tilinpäätökseen tarkastamisessa. Sisäisen tarkastuksen pääasiallisiin tehtäviin kuuluu nykyään organisaation johtamis-, hallinto-, riskienhallinta- sekä valvontaprosessien arvioiminen, eikä organisaatioiden näkökulmasta ole taloudellista käyttää sisäisen tarkastuksen aikaa rutiininomaisiin tarkastuksiin. (Holopainen ym. 2013, 405.)

3.4 Yhteistyön vaikutukset

Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen ulkoisessa tarkastuksessa vähentää tarkastukseen menevää kokonaisaikaa ja se on yksi syy siihen, miksi tilintarkastajat hyödyntävät sisäistä tarkastusta (Schneider 1985, 918). Sisäinen tarkastus testaa organisaatiossa muun muassa kontrollien tehokkuutta ja se voi varmentaa esimerkiksi myyntisaamisia ja tehdä havaintoja varaston määrästä. Näitä sisäisen tarkastuksen suorittamia arvioita ja havaintoja tilintarkastaja pystyy hyödyntämään vähentääkseen omaan tarkastusprosessiin kuluvaan aikaa. Ilman sisäistä tarkastusta tilintarkastajan kuuluu suorittaa kaikki tarvittavat tilintarkastustoimenpiteet itse. (Statement on Auditing Standards 2014, 17.)

Sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan välinen yhteistyö voi vaikuttaa tilintarkastajan saamaan tilintarkastuspalkkioon. Tilintarkastuspalkkion suuruus vähenee,

mitä enemmän sisäinen tarkastus tekee yhteistyötä tilintarkastajan kanssa. (Felif Jr ym. 2001, 514.) Vaikka yhteistyöllä voi olla vaikutus tilintarkastajan saamaan palkkioon, niin suurin yksittäinen vaikuttava tekijä tilintarkastuspalkkioihin on kuitenkin tarkastettavan organisaation koko ja siten sen tarkastamiseen vaadittava työmäärä (Suwaidan & Qasmin 2010, 524).

Organisaatiot hyötyvät myös ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen yhteistyöstä, koska yhteistyön vaikutuksesta tilintarkastukseen kuluva aika pienenee ja näin samalla tarkastuskustannukset vähenevät (Haron ym. 2004, 1148). Säästöjä voidaan saada vielä enemmän aikaan, jos ulkoinen ja sisäinen tarkastus sopivat päällekkäisen työn tekemisen välttämiseksi (Dunn 1996, 279). Kustannussäästöjen aikaansaamiseksi yhteistyön toteutuminen pitää kuitenkin olla hyvin järjestetty. Samalla kustannussäästöjä tavoittelevan organisaation pitää osata hoitaa yhteistyön järjestäminen niin, ettei säästöjen tavoittelu vaaranna ulkoisen tai sisäisen tarkastuksen toimintaa. Organisaation kannattaakin panostaa sisäiseen tarkastukseen kustannussäästöjä tavoitellessaan. Hyvin organisoitu sisäinen tarkastus, jonka henkilöstö on ammattitaitoista ja joka suorittaa säännöllisesti tehtäviinsä kuuluvia tarkastustoimenpiteitä, mahdollistaa tilintarkastajan hyödyntää sisäistä tarkastusta, mikäli tilintarkastaja kokee sisäisen tarkastuksen työn riittävän laadukkaaksi. (Porter ym. 2003, 529-530.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO

Tämä luku kertoo tutkimuksessa käytetystä tutkimusmenetelmästä ja aineiston keruusta. Luvussa esitellään tarkemmin tutkimusmenetelmän valintaan liittyviä tekijöitä sekä kerrotaan aineiston keruun vaiheet. Lisäksi esitellään aineiston analysointitavat ja haastattelulomake, jolla aineisto kerättiin. Luvun lopussa pohditaan tutkimuksen luotettavuuteen ja laatuun liittyviä tekijöitä.

4.1 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2014, 80). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää sekä tutkimaan tutkimuksen kohteena olevaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullista tutkimusmenetelmää käytettäessä tarkoituksena on löytää tai paljastaa tutkimuksen kannalta oleellisia tosiasioita, eikä niinkään varmistaa tai todentaa jo todeksi tiedettyjä väittämiä. (Hirsijärvi ym. 2016, 161.) Kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää hyödynnettäessä tieto kerätään aistihavainnoista sekä aistihavaintoihin liittyvästä loogisesta päättelystä. Aiemmat teoriat, määritellyt käsitteet, hypoteesien esittäminen ja päätelmien teko tilastoissa ovat keskeisimpiä asioita laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimusmenetelmän lähtökohtana on kokonaisvaltainen tiedon hankinta ja aineiston kokoaminen luonnollisissa eli todellisissa tilanteissa. Tarkoituksena on suosia itseään tiedon keruussa, ja näin ollen luottaa omiin havaintoihin ja keskusteluihin muiden kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa tärkein on aineisto, sillä aineiston monipuolisen tarkastelun avulla pyritään paljastamaan odottamattomia seikkoja. Lähtökohtana tutkimuksessa on näin ollen aina aineisto, eikä teoria tai hypoteesi. Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimusmenetelmä, koska sen avulla tutkimukseen osallistuvien näkökulmat ja ääni pääsevät esille, ja näin saadaan tutkimuksen kannalta relevanttia tietoa tutkittavasta asiasta eli siitä, kuinka sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksessa. (Mattila, Ruusunen & Uola 2008, 98.)

Laadullinen tutkimus käsitetään yksinkertaisimmillaan aineiston muodon kuvaukseksi eli aineistoa ja siitä tehtyjä analyysyjä ei esitetä numeraalisesti. Laadullinen aineisto on tekstiä, joka on saatu esimerkiksi hyödyntämällä haastatteluja, niin kuin tässäkin tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen kannalta keskeistä on osallistuminen, sillä kenttätyö mahdollistaa läheisen kosketuksen tutkittavien kanssa, ja näin voidaan myös tavoittaa tutkittavien oma näkökulma asiaan liittyen paremmin. Laadullisen tutkimuksen piirteisiin kuuluu myös usein, että tutkimuksessa keskitytään suhteellisen pieneen määrään tapauksia, joita pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston tieteellisyys ei perustukaan määrään vaan laatuun. (Eskola & Suoranta 2014, 13, 15-16, 18.)

4.2 Aineiston keruu ja analysointi

Tämän opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla tilintarkastajia. Haastatteluihin päädyttiin, koska se on hyvin joustava menetelmä ja siinä ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelutilanteessa on myös mahdollista saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 34.) Opinnäytetyön aiheen ja tutkimusongelman vuoksi haastattelut päädyttiin toteuttamaan puolistrukturoituna haastatteluna. Tähän haastattelulajiin kuuluu, että kysymykset ovat kaikille samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei käytetä, ja näin haastateltava voi vastata omin sanoin kysymyksiin. (Eskola & Suoranta 2014, 87.) Puolistrukturoitua haastattelumenetelmää kutsutaan myös teemahaastatteluksi, koska haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Haastatteluita tehdessä, kaikilta tutkittavilta kysyttiin samat kysymykset, mutta teemahaastattelun tapaan keskustelut eivät edenneet yksityiskohtaisista kysymyksistä seuraavaan, vaan haastattelut etenivät tiettyjen keskeisten teemojen varassa. (Hirsijärvi ja Hurme 2001, 47-48.)

Aineistoa tutkimuksessa on silloin tarpeeksi, kun tutkija pystyy vastaamaan tutkimuskysymyksen (Ronkainen ym. 2014, 117). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koota määriteltäessä on järkevää myös ajatella, että aineistoa on silloin riittävästi, kun uudet haastattelut eivät tuota enää uutta tietoa tutkimusongelman ratkai-

semiseksi. Tätä kutsutaan myös aineiston kylläntymiseksi eli saturaatioksi. Saturaation idea on siinä, että on tietty määrä aineistoa, joka riittää tuomaan tutkittavasta asiasta tarpeeksi informaatiota. Mikäli aineiston keruuta jatkettaisiin, alkaisi tietty peruslogiikka toistua. (Eskola & Suoranta 2014, 62-63.) Haastatteluja tehtiin yhteensä seitsemän kappaletta ja ne toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastatteluita pyrittiin tekemään niin monta kuin vain mahdollista, mutta aikataulu syistä haastattelut päätettiin lopettaa, kun seitsemäs haastattelu oli tehty. Tutkimuksen kannalta ei myöskään nähty olennaisena jatkaa haastatteluja, koska tutkittavien vastauksissa alkoivat toistua samat asiat. Vastausten samankaltaisuuteen vaikutti kuitenkin myös se, että kaikkien tutkittavien kanssa käytiin läpi samat kysymykset, vaikka haastatteluiden kulku oli erilainen joka haastattelussa. Kaikki haastattelut toteutettiin Vaasassa ja myös kaikki haastateltavat olivat vaasalaisia tilintarkastajia.

Haastatteluiden apuna käytettiin haastattelulomaketta, jossa oli kaikki läpikäytävät haastattelukysymykset. Ennen kuin haastateltaviin otettiin yhteyttä, niin haastattelulomakkeen kysymykset käytiin läpi opinnäytetyön ohjaajan kanssa. Kyseinen lomake testattiin myös kysymysten osalta ja näin saatiin selville, kuinka kauan haastattelu vie aikaa ja ovatko kysymykset selkeitä ja oikein ymmärrettävissä. Kun haastattelulomake oli hyväksytty ja testattu, aloitettiin yhteydenotot haastateltaviin. Yhteydenottoja tehtiin yhteensä 12, joista seitsemän hyväksyi haastattelukutsun. Yhteystiedot saatiin yritysten nettisivuilta ja yhteydenotot tehtiin puhelimitse ja sähköpostin välityksellä. Yhteydenotot puhelimitse aloitettiin esittäytymällä ja kertomalla puhelun koskevan opinnäytetyötä. Tämän jälkeen käytiin lyhyesti läpi opinnäytetyön aihe ja tutkimuksen kohde. Myös haastattelun ajankohta, sen mahdollinen kesto ja se, että haastattelu nauhoitettaisiin, ilmoitettiin haastateltavalla. Mikäli haastatteluun suostuttiin, niin haastateltavalle ilmoitettiin myös, että hänellä lähetetään haastattelulomake sähköpostilla, jotta kysymyksiin voi perehtyä etukäteen. Yhteydenotot sähköpostilla toteutettiin niin, että haastateltaville lähetettiin haastattelukutsu heidän sähköpostiinsa, jossa kerrottiin samat asiat kuin puhelimitse tehdyissä yhteydenotoissa. Haastattelukutsu on tämän opinnäytetyön liitteenä.

Yhteydenotot haastateltaviin aloitettiin marraskuussa 2018 ja suurin osa haastattelusta pidettiin joulukuun aikana. Ajankohta haastatteluiden pitämiseksi oli hyvä, koska haastateltavien mukaan kiireisin työaika oli ohi. Haastattelut toteutettiin yritysten toimitiloissa, lähinnä kokoushuoneissa, jolloin läsnä olivat vain haastattelija ja haastateltava. Ennen haastattelun alkua, haastateltavalle annettiin vielä haastattelulomake ja samalla käytiin läpi haastattelun kulku. Kun kaikki oli selvää, pyydettiin lupa laittaa nauhuri päälle. Tämän jälkeen haastattelu aloitettiin perustietokysymyksillä. Tutkimukseen liittyviä kysymyksiä läpikäydessä haastattelija teki välikysymyksiä, jotta kysymyksiin saatiin mahdollisimman monipuoliset ja riittävät vastaukset. Näin myös varmistettiin, että haastateltava ymmärsi oikein kysymykset. Jokaisen haastattelun lopuksi haastattelija kysyi vielä, haluaako haastateltava täydentää vielä omaa vastaustaan johonkin kysymykseen. Haastattelut kestivät 30 minuutista 45 minuuttiin, eikä suurempia häiriötekijöitä haastatteluiden aikana ilmennyt. Muutaman kerran haastattelu saattoi katketa, kun haastateltavan puhelin alkoi soida. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja haastatteluiden aikana haastattelija teki muistiinpanoja. Haastatteluiden tallentaminen on välttämätöntä ja näin haastattelut saadaan sujumaan nopeasti ilman katkoja. Haastattelija osasi myös haastattelukysymykset ulkoa, mikä edesauttoi sitä, että keskustelu oli mahdollisimman luontevaa. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 75, 92.)

Kaikkien haastatteluiden nauhoitteet kuunneltiin myöhemmin ja puhtaaksikirjoitettiin eli litteroitiin. Tämä on tavanomaisempi tapa, kuin päätelmien tekeminen pelkästään nauhoitteista. Litterointi tehtiin koko kerätystä aineistosta, mikä helpotti aineiston analysointia. (Hirsijärvi ym. 2016, 222.) Litteroinnin tarkkuudesta ei ole tarkkaa ohjeistusta, mutta tutkimuksen kannalta katsottiin parhaaksi kirjoittaa nauhoitteet sanasta sanaan tietokoneelle, koska näin aineiston analyysiin on monipuolisia mahdollisuuksia. Litteroiminen on ajallisesta erittäin hidasta ja yhden haastattelun puhtaaksikirjoittaminen vei noin puolestatoista tunnista reiluun kahteen tuntiin. Litteroinnissa hyödynnettiin erilaisia kursivoitteja ja muita merkintöjä, joilla keskustelun osapuolten puheenvuorot eroteltiin puhtaaksikirjoitetusta tekstistä. Ainoastaan tietyt toistot, kuten ”niin, niin” ja ”että, että” jätettiin litteroinnista pois. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 139-140.)

Laadulliseen tutkimukseen kuuluu, että aineistoa ei analysoida kerralla sen jälkeen, kun se on kerätty ja järjestetty. Tarkoituksena on tehdä analyysyjä pitkin matkaa ja näin aineistoa kerätään ja analysoidaan osittain samanaikaisesti. Tämä saattaa myös helpottaa aineiston analysointia, koska se vaatii tarkkaa litterointia, ja on siksi ehkä suuritöisin osuus tutkimuksessa. (Hirsijärvi ym. 2016, 223, 228.) Tässä opinnäytetyössä hyödynnettiin teemahaastattelumenetelmää ja aineiston analysoinnissa teemoittelua (Hirsijärvi & Hurme 2001, 47). Teemoittelu on pätevä aineiston analysointitapa tutkimusongelman ratkaisussa, koska näin haastatteluista voi kerätä tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa (Eskola & Suoranta 2014, 179). Teemoittelussa kerättiin kunkin teeman alle aineistoista ne asiat, jotka liittyvät kyseiseen teemaan. Näin samaa teema-aluetta koskevat vastaukset saatiin kerättyä yhteen. Tässä analyysivaiheessa jokainen haastattelu luettiin vielä läpi ja tiettyyn teemaan liittyvä tieto jokaisesta haastattelusta siirrettiin omalle tiedostolle. Teemoittelu voidaan mieltää myös analyysivaiheeksi, jossa tarkastellaan niitä aineistosta nousevia seikkoja, jotka ovat yhteisiä haastateltaville. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 142, 173.)

4.3 Haastattelulomake

Haastattelut toteutettiin teemahaastattelumenetelmällä, jolloin kaikilta haastateltavilta kysyttiin samat kysymykset, mutta kuitenkin ilman suoria vastausvaihtoehtoja. Näin haastateltavat saivat vastata kysymyksiin omin sanoin ja tämän vuoksi jokainen haastattelu oli erilainen ja kysymykset läpikäytiin eri järjestyksessä. Haastattelija piti kuitenkin huolen siitä, että jokainen haastattelulomakkeella ollut kysymys kysyttiin ja läpikäytiin haastateltavan kanssa, ja että kysymyksiin saatiin riittävän kattavat vastaukset. Haastattelulomakkeen kysymyksiä mietittiin tarkkaan, koska niiden kautta piti saada vastaukset myös tutkimuskysymyksiin. Kysymyksiä mietittiin opinnäytetyön ohjaajan kanssa ja ne testattiin ennen haastatteluiden aloittamista. Haastattelukysymyksiä päädyttiin tekemään vain yhdeksän, joista kolme oli perustietokysymyksiä ja kuusi opinnäytetyön aiheeseen liittyviä kysymyksiä. Kysymykset olivat kuitenkin laajoja ja näin suhteellisen vähillä kysymyksillä varmistettiin, etteivät haastattelut venyisi liian pitkiksi. Tarkoituksena oli kuitenkin saada riittävästi tietoa kustakin kysymyksestä. Haastattelukysymysten avulla pystyttiin

tutkia opinnäytetyön kannalta olennaisimpia asioita, eikä useampiin kysymyksiin nähty tarvetta.

Haastattelulomaketta laadittaessa ei siitä haluttu tehdä liian yksityiskohtaista kysymysluetteloa, vaan tarkoituksena oli laatia teema-alueuettelo. Haastattelulomake oli sekä haastateltavalla että haastattelijalla mukana, ja näin haastattelija pystyi kysymään myös tarkentavia kysymyksiä haastateltavalta. Myös haastateltava saattoi kysyä tarkentavia kysymyksiä haastattelutilanteessa. Puolistrukturoituun teema-haastatteluun kuuluukin, että tutkijan lisäksi tutkittava voi toimia kysymysten tarkentajana. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 66.)

4.4 Tutkimuksen reliabelius ja validius

Laadullista tutkimusta arvioitaessa herää kysymys tutkimusprosessin luotettavuudesta. Tutkimuksessa lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen ymmärtäminen, että keskeinen tutkimusväline on tutkija. Luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia ja pääasiallinen luotettavuuden kriteeri onkin loppupelissä tutkija itse. (Eskola & Suoranta 2014, 211.) Tässä tutkimuksessa luotettavuutta arvioidaan reliabeliuden ja validiuden näkökulmia hyödyntäen. Reliabeliudella tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta sekä tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validiudella tarkoitetaan taas hyödynnetyn tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä oli tarkoitettukin mitata. Validiudella tarkoitetaan myös selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta tehtyihin kuvauksiin. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa selostamalla tarkasti työn toteutuksen vaiheet. Tämän tutkimuksen aineiston keruun vaiheet ja siihen liittyvät prosessit on selostettu aineiston keruu ja analyysit kappaleessa. Näin tutkimuksen luotettavuutta on pyritty parantamaan entisestään. (Mattila ym. 2008, 101.)

Tutkimuksen validiutta pyrittiin parantamaan sillä, että haastattelulomakkeen kysymykset laadittiin niin, että ne antaisivat vastaukset opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Huolellisella kysymysten suunnittelulla pystyttiin varmistamaan, että tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset ja tutkimusmenetelmän avulla tutkimusongelmiin ratkaisut. Näin siis varmistuttiin, että mitattiin juuri sitä, mitä oli tarkoituskin

mitata. Tutkimuksen reliaabeliuutta pyrittiin kohentamaan tarkalla aineiston analyysillä. Tutkimusmenetelmän valinnalla parannettiin myös tutkimuksen luotettavuutta, koska haastatteluilla saatiin tutkimuksen kannalta eniten olennaista tietoa. Riittäväällä analyysillä ja tutkimusmenetelmän valinnalla haluttiin näin saada ei-sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsijärvi ym. 2016. 231.) Tutkimuksen laatua parannettiin siten, että kaikki haastattelut nauhoitettiin ja ne pidettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelutilanteessa haastattelija teki muistiinpanoja ja jokaiselle haastateltavalle oli lähetetty haastattelulomake ennen haastattelua, jotta kysymyksiin pystyi valmistautua ennakkoon. Lisäksi haastattelut litteroitiin mahdollisimman nopeasti haastattelun jälkeen. Tutkimuksen luotettavuutta heikentää se, että kaikki haastateltavat olivat vaasalaisia tilintarkastajia. Seitsemästä haastateltavasta kuitenkin kuusi oli suuria tilintarkastusorganisaatioista.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa kerrotaan opinnäytetyön tutkimuksen tulokset. Tulokset saatiin haastatteleamalla seitsemää vaasalaista tilintarkastajaa, joista kuusi työskenteli Big Four tilintarkastusyhtiöissä ja yksi pienemmässä tilintarkastusyhteisössä. Haastattelut toteutettiin haastattelulomaketta hyödyntämällä ja tutkimuksen tulokset raportoidaan haastattelulomakkeen kysymysten avulla. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka tilintarkastajat hyödyntävät sisäistä tarkastusta omassa työssään ja mitkä tekijät vaikuttavat tilintarkastajan näkökulmasta sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen.

Tutkimuksen tuloksissa on huomioitava, että vastaukset on saatu Vaasan alueen tilintarkastajilta, eikä näin ollen tuloksia voida yleistää koskemaan kaikkia tilintarkastajia. Vastauksissa oli samankaltaisuuksia, mutta myös eri näkökulmia löytyi. Tämä johtui siitä, että haastateltavat vastasivat omin sanoin esitettyihin kysymyksiin. Haastateltavat painottivat sitä, että vastaukset ovat heidän omia mielipiteitään ja näkemyksiään. Vastauksiin vaikutti myös haastateltavien oma asema yrityksessä sekä työkokemus alalta. Näin ollen tutkimuksen tulokset eivät anna eksakteja vastauksia, vaan lähinnä viitteitä siitä, miten sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksessa ja mitkä tekijät vaikuttavat tarkastustoimintojen yhteistyöhön.

5.1 Haastateltavien perustiedot

Haastattelut aloitettiin kysymällä kaikilta haastateltavilta ensin perustietokysymykset. Perustietokysymyksillä selvitettiin haastateltavien työtehtävät ja tehtävänimikkeet, työkokemus alalta vuosina sekä asiakkaat. Haastateltavista kuusi oli yleisen edun kannalta merkittävien yritysten tilintarkastuksen erikoistumistutkinnon suorittaneita tilintarkastajia eli KHT-tilintarkastajia ja yksi oli perustutkinnon suorittanut tilintarkastaja eli HT-tilintarkastaja. Haastateltavilla oli lisäksi erilaisia titteleitä ja asemia yrityksessä, jotka esitetään taulukossa 1.

Taulukko 1. Haastateltavien asemat yrityksissä

A	B	C	D	E	F	G
Senior manager	Johtoryhmän jäsen	Partner	Aluejohtaja	Audit manager	Senior manager	Toimitusjohtaja

Taulukosta 1 selviävät haastateltavien asemat tilintarkastusyhteisöissä. Haastateltava A oli yrityksen Senior manager, B kuului tilintarkastuksen johtoryhmään ja C oli partner eli hän oli osakkaana yrityksessä. Haastateltava D oli puolestaan yrityksen aluejohtaja, E Audit manager, F myös Senior manager sekä G tilintarkastusyhteisön toimitusjohtaja. Haastateltavilla saattoi myös olla muita nimikkeitä sen mukaan, mikä heidän päätehtävänsä oli sinä hetkenä.

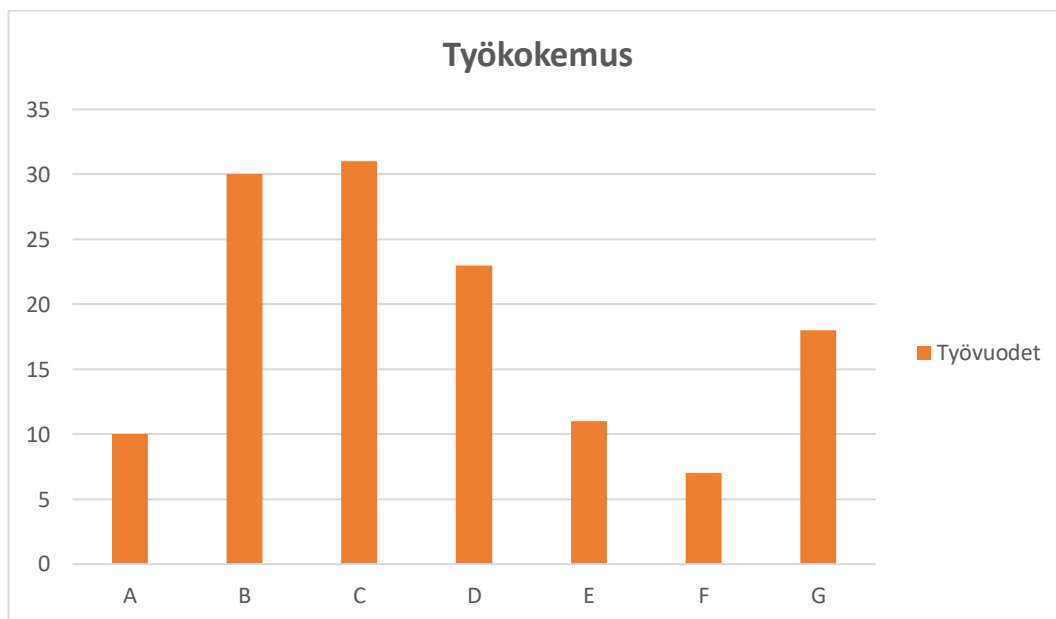
Haastateltavien työtehtävät olivat vaihtelevia ja työtehtäviin vaikutti heidän asemansa yrityksessä. Työtehtävät vaihtelivat hallinnollisista tehtävistä tilintarkastuksen käytännön toteuttamiseen. Haastateltavien työtehtäviä olivat esimerkiksi toimeksiantojen johtaminen ja managerointi päävastuullisen tilintarkastajan kanssa. Osa korkeammankin tittelin omaavista teki myös käytännön tilintarkastusta, koska tiimit saattoivat joissakin toimeksiannoissa olla pieniä. Työtehtäviin lukeutui myös avustustilitykset ja muiden neuvontapalveluiden antaminen. Myös taloudellisten prosessien kehittäminen sekä lakisääteisten lausuntojen antaminen olivat yleisiä. Tehtäviin kuului lisäksi osakepääomakorotuksiin liittyvät tehtävät, jotka eivät varsinaisesti liity tilinpäätöksiin.

Haastateltavien vastauksissa korostui se, että työtehtävät eivät rajoittuneet mihinkään tietynlaiseen työtehtävään. Lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi varmennuspalvelut ja erityistoimeksiannot olivat yleisiä. Erityistoimeksiantoja olivat esimerkiksi asiakkaiden sisäisen valvonnan ja kontrollitoimintojen kehittämistehtävät. Myös väärinkäyttöihin liittyviä erityistarkastuksia saattoi olla, mikäli asiakas epäili joissain tilanteissa väärinkäytöstä. Erityistarkastuksia tilasivat muun muassa kon-

kurssipesän pesänhoitajat sekä yritysten hallitukset. Erityistarkastukset olivat huomattavasti työllistävempiä kuin lakisääteiset tilintarkastustoimeksiannot, koska erityistarkastuksissa käytiin laajemmin läpi tarkastettavia asioita. Huomioitavaa työtehtävissä oli se, että mitä enemmän työvuosia ja kokemusta oli, sitä enemmän työtehtävät painottuivat toimeksiantojen johtamiseen ja neuvontapalveluiden antamiseen.

Haastateltavien asiakaskuntaan kuuluivat kaikki mahdolliset yritysmuodot ja toimialat. Haastateltavien suurin asiakaskunta oli listaamattomat osakeyhtiöt, mutta asiakaskuntaan kuului myös kommandiittiyhtiöitä, avoimia yhtiöitä, henkilöyhtiöitä, asunto-osakeyhtiöitä, kiinteistöosakeyhtiöitä, säätiöitä sekä yhdistyksiä. Osalla haastateltavista asiakkaina oli myös pörssiyhtiöitä sekä ulkomaalaisen emoyhtiön tytäryhtiöitä. Asiakkaiden lukumäärän vaikutti asiakasyrityksen koko, eli jos haastateltavalla oli hoidettavanaan pörssiyhtiöitä, niin aikaa kului näiden yhtiöiden parissa eniten. Mikäli asiakaskuntaan kuului taas lähinnä pienempiä yhtiöitä, saattoi hoidettavia asiakkaita olla jopa 100 – 300 kappaletta. Asiakkaiden liikevaihdon suuruuteen vaikutti yhtiöiden koko sekä yhtiömuoto. Suurimmalla osalla haastateltavien asiakkaista liikevaihto liikkui 100 000 - 25 000 000 euron välillä ja suurin mainittu liikevaihto oli 800 000 000 euroa.

Haastateltavien asema yrityksessä oli suorassa yhteydessä työkokemukseen. Työkokemus vaihteli haastateltavien välillä seitsemästä vuodesta 31 vuoteen ja keskiarvo työkokemuksessa oli pyöristettynä kokonaislukuun 19 vuotta. Kuvio 1 havainnollistaa kaikkien haastateltavien työkokemusvuosia.

Kuvio 1. Haastateltavien työkokemusvuodet alalta.

Haastateltavien vastausten laatuun ei vaikuttanut työkokemusvuosien määrä, vaan sekä pidempään alalla olleet että hieman vähemmän aikaa työskennelleet pystyivät vastaamaan kysymyksiin selkeillä ja tyhjentävillä vastauksilla. Molemmat ryhmät näkivät myös taloushallintoalan digitalisoitumisen ja automatisoinnin aiheuttamat mahdollisuudet ja haasteet sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välillä lähes samalla tavalla, vaikka pidemmän aikaa alalla olleilla oli kokemusta sähköistymisestä enemmän.

5.2 Sisäinen tarkastus osana tilintarkastusta

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksessa. Hyödyntämisen edellytyksenä on kuitenkin se, että tarkastettava yrityksestä löytyy sisäisen tarkastuksen toiminto, ja että sisäisen tarkastuksen raportit ovat tilintarkastajan käytettävissä. Haastateltava B:n mukaan sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen oli lähtökohtaisesti kuitenkin enemmän sääntö, kuin poikkeus, eli jos sisäisen tarkastuksen toiminto oli olemassa, sitä hyödynnettiin aina jollain tasolla.

”Kyllä sitä hyödynnetään, se on totta, mutta se ei ole niin yleistä täällä Vaasassa, koska suurin osa on pieniä asiakkaita ja sisäinen tarkastus on periaatteessa vain pankeilla tai sitten pörssiyhtiöissä ja suurimmissa yhtiöissä. Mutta jos sisäinen tarkastus on olemassa, niin kyllä sitä hyödynnetään.” (Haastattelu A.)

Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tilintarkastuksessa on kuitenkin vähentynyt siihen nähden, kuinka paljon sisäistä tarkastusta hyödynnettiin aiemmin. Ennen sisäinen tarkastaja ja tilintarkastaja tekivät huomattavasti enemmän yhteistyötä keskenään, mutta kansainvälisten tilintarkastusstandardien lisääntyminen on vähentänyt tarkastustoimintojen välistä yhteistyötä. Tiukentuneet standardit ovat aiheuttaneet sen, että tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen on heikentynyt. Keskusteluyhteys sisäisen tarkastajan ja tilintarkastajan välillä on kuitenkin pysynyt ennallaan, mutta tilintarkastaja joutuu aina itse tekemään tarkastuksia, kun sisäistä tarkastusta ollaan hyödyntämässä. Näillä tarkastustoimenpiteillä tilintarkastaja todentaa, että sisäisen tarkastuksen tekemät havainnot ovat oikein. (Haastateltava C.)

Haastateltavat olivat yhtä mieltä myös siitä, että Vaasan alueella sisäistä tarkastusta hyödynnettiin vähemmän kuin eteläisemmässä Suomessa. Vaasan alueen yritykset koostuvat pääsääntöisesti pk-yrityksistä, joissa sisäisen tarkastuksen toiminnon olemassaolo on hyvin epätodennäköistä. Kuitenkin suurimmissa yrityksissä ja etenkin yleisen edun kannalta merkittävässä yhtiöissä, kuten pankeissa ja vakuutusyhtiöissä on haastateltavien mukaan aina sisäinen tarkastus. Hyödyntämiseen edellytyksenä nähtiin myös se, kuinka paljon sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen vähensi tilintarkastajan työtä. Mikäli tilintarkastaja ja sisäinen tarkastaja olivat tarkastaneet samoja kohteita, pystyi tilintarkastaja vähentää omaa tarkastustyötänsä hyödyntämällä sisäistä tarkastusta. (Haastateltava D.)

”Jos sisäistä tarkastusta on mahdollista hyödyntää, niin kyllä se näkyy siinä, miten esimerkiksi tilintarkastusryhmää resursoidaan, että kyllä tavallaan sieltä sitä hyötyä haetaan sitten siinä kohtaa, että ei tavallaan tehdä päällekkäistä työtä sisäisen tarkastuksen kanssa” (Haastattelu E.)

Tilintarkastajan pitää ottaa kantaa lausunnossaan yrityksen sisäiseen valvontaan. Myös sisäiset tarkastajat arvioivat sisäisen valvonnan laadukkuutta ja juuri sisäinen

valvonta nähtiin toimintona, jonka arvioimisessa sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen konkretisoituu tilintarkastuksessa. Tarkastustoimintojen hyödyntäessä toisensa tekemiä tarkastusraportteja, pystytään vähentämään päällekkäistä työtä, joka helpottaa sekä sisäisen tarkastuksen että tilintarkastajan työtä. Sisäinen tarkastuksen tehtävät eivät kuitenkaan rajoitu vain sisäiseen valvontaan ja tilinpäätöksen, koska sisäisen tarkastuksen tehtäväkenttä on niin laaja. Tilintarkastajan pitää siis arvioida aina, mitkä sisäisen tarkastajan tekemät havainnot konkretisoituvat tilinpäätöksen kannalta riskinä. Sisäistä tarkastusta ei kuitenkaan koskaan sivuuteta, jos huomataan sisäisen tarkastuksen tehneen kriittisiä havaintoja. Tällöin tilintarkastaja hyödyntää sisäisen tarkastuksen havaintoja ja tekee niille lisätarkastustoimenpiteitä. (Haastateltava E.)

Vaikka kaikkien haastateltavien mukaan sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksessa, on se kuitenkin harvinaista etenkin Vaasan alueen yrityksissä, koska yritykset koostuvat lähinnä pienistä ja keskisuurista yrityksistä. Haastateltava F:n mukaan nyrkkisääntönä voidaan pitää sitä, että mitä kauempana omistaja on yrityksen päivittäisestä toiminnasta, niin sitä todennäköisempää on, että yrityksessä on sisäinen tarkastus. Haastateltava G:n mukaan yrityksissä, joissa sisäinen tarkastus on käytössä, on oltava vähintään oma kirjanpitäjä, talouspäällikkö ja reskontranhoitaja. Haastateltava G olikin sitä mieltä, että liikevaihdon alaraja on 10 000 000 euroa, ja että tämän alle mentäessä sisäistä tarkastusta tuskin löytyy yrityksistä. Yleisesti ottaen haastateltavien mielestä sisäinen tarkastus nähtiin tilintarkastuksen tukitoimenpiteenä, jota hyödynnetään aina, kun se on mahdollista.

Yhteenvedona alla haastatteluiden perusteella esiin nousseet tekijät, jotka vaikuttavat sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen tilintarkastuksessa:

- sisäisen tarkastuksen olemassaolo
- sisäisen tarkastuksen tekemät havainnot
- sisäisen tarkastuksen luotettavuus
- sisäisen tarkastuksen tekemät tarkastustoimenpiteet.

5.3 Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tilintarkastuksen eri vaiheissa

Haastateltavien mielipiteet siitä, missä tilintarkastuksen vaiheissa sisäistä tarkastusta hyödynnetään eniten, vaihtelivat hieman. Suurimmaksi osaksi haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että sisäistä tarkastusta käytettiin eniten apuna tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa. Haastateltavien mukaan sisäisen tarkastuksen katsottiin nimenomaan hyödyllisimmäksi ottaa huomioon tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa, koska siinä vaiheessa tilintarkastaja saa muutenkin käsityksen yrityksen kontrolliympäristöstä, ja mikäli sisäinen tarkastus on testannut kontrolleja, voidaan testauksia hyödyntää, mikä samalla vähentää tilintarkastajan työtä.

”Se on enemmän suunnitteluvaiheessa, koska meidän pitää tietää paljonko sisäinen tarkastaja on katsonut ja mitä hän aikoo katsoa ja tarkastaa ja saada heidän loppuraportit. Lisäksi myös vähän toteuttamisvaiheessa, mutta me vedämme omat johtopäätökset. Mutta suunnitteluvaihe on tärkein, koska jos sisäinen tarkastus on tehnyt hyvin työtä, niin se vähentää omaa työtä.” (Haastattelu A.)

Haastateltavien vastausten perusteella suurimmaksi yksittäiseksi syyksi sille, miksi ylipäätään sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksessa, nousi nimenomaan mahdollisuus vähentää tilintarkastajan omaa työtä. Haastateltava B:n mukaan oli tärkeää tehdä selvä työnjako sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan välille. Työn jaolla pyrittiin välttämään sitä, että tarkastustoiminnot eivät kävisi samoja prosesseja läpi tilikauden aikaisessa tarkastuksessa. Näin eri prosesseja läpikäymällä pystyttiin nopeuttamaan tarkastusta, koska se mahdollisti sen, että raportteja voitiin vaihtaa sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välillä. Työnjako mahdollisti myös sen, ettei asiakkaan eli tarkastettavan yrityksen tarvinnut vastata samoihin kysymyksiin ulkoiselle ja sisäiselle tarkastukselle. Haastateltava B näkikin sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen lähinnä toteuttamisvaiheessa sekä niin sanotussa jatkuvassa tarkastuksessa.

Riskien kartoitus on yksi tilintarkastajan tärkeimmistä tehtävistä ja se liittyy olennaisesti myös sisäisen tarkastuksen tehtäviin. Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen riskejä kartoittaessa nähtiinkin hyvänä vaiheena hyödyntää sisäistä tarkastusta. Luokemalla sisäisen tarkastuksen tekemiä raportteja, pystyi tilintarkastaja saamaan pa-

remman käsityksen asiakasyrityksen toimintaan kohdistuvista mahdollisista riskeistä. Tämä mahdollisti myös sen, että tilintarkastaja pystyi kohdistamaan enemmän tarkastustoimenpiteitä mahdollisiin riskikohtiin, joita sisäisen tarkastus oli havainnut asiakasyrityksen toiminnassa. (Haastateltava C.)

”Kun suunnitellaan mitkä ovat riskit yhtiössä eli mitkä ovat asiakkaitten riskit, niin se on sitä, että sisäinen tarkastus on tehnyt tarkastuksia ja sitä kautta näistä raporteista, jos luetaan sisäisen tarkastuksen raportit, niin siitä saadaan sitten vähän ideoita ja päästään sitten vähän nopeammin identifioimaan mahdollisia heikkouksia” (Haastattelu C).

Sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä rajoittaa kuitenkin usein ajankohta, jolloin sisäisen tarkastuksen raportit valmistuvat. Haastateltava E:n mukaan sisäisen tarkastuksen raportit valmistuvat usein liian myöhään tilikauden aikana, jolloin tilintarkastus on mahdollisesti jo suoritettu. Haastateltava E painotti lisäksi sitä, että joka vuosi sisäistä tarkastusta ei tehdä samassa mittakaavassa, mikä vähentää sisäisen tarkastuksen hyödynnettävyyttä. Kuitenkin, mikäli sisäinen tarkastus on suorittanut suurimman osan omista tarkastustoimenpiteistään ennen kuin tilintarkastaja aloittaa omansa, niin Haastateltava E:n mukaan sisäinen tarkastus huomioidaan jo suunnitteluvaiheessa. Muuten Haastateltava E näki sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen lähinnä kauden aikaisessa tarkastuksessa.

Sisäinen tarkastus liittyy vahvasti kontrolliympäristöön sekä kontrollien testaamiseen. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että sisäistä tarkastusta tulisi hyödyntää nimenomaan kontrolleja testatessa, koska sisäisen tarkastuksen oletettiin läpikäyvän merkittävä osa yrityksen kontrolleista. Haastateltavien mukaan suunnitteluvaiheessa tilintarkastaja käy läpi, mitä kontrolleja sisäinen tarkastaja on testannut ja tekee omat johtopäätökset tarvittavista lisätarkastustoimenpiteistä. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin haastateltavien mukaan usein se, osuvatko sisäisen tarkastuksen tekemät kontrollitestaukset tilintarkastajan suunnittelemiin ja tekemiin tarkastuksiin.

”No, ainahan se on suunnitteluvaiheessa jollain tavalla, niin siinä arvioidaan miten se vaikuttaa meidän omaan tarkastukseen. Sitten jos ajatellaan toteuttamisvaihetta, niin ei ehkä substanssi tarkastukseen. Joskus voi olla kontrollitestauksessa niin, että sisäinen tarkastaja tekee jotain sellaista,

mikä sattuu osumaan meidänkin työhön ja sitten sitä voidaan hyödyntää. Mutta se on aika harvinaista.” (Haastattelu D.)

Haastateltavilta kysyttiin haastattelutilanteessa, kokivatko he suunnitteluvaiheen vai toteuttamisvaiheen yleisempänä vaiheena hyödyntää sisäistä tarkastusta. Taulukkoon 2 on koottu kaikkien seitsemän haastateltavan mielipiteet siitä, kumman tilintarkastuksen vaiheen he kokivat tärkeämmäksi.

Taulukko 2. Tilintarkastuksen vaiheet, joissa sisäistä tarkastusta hyödynnetään.

A	B	C	D	E	F	G
Suunnittelu- ja toteuttamisvaihe	Toteuttamisvaihe	Suunnitteluvaihe	Suunnittelu- ja toteuttamisvaihe	Suunnitteluvaihe	Suunnittelu- ja toteuttamisvaihe	Suunnittelu- ja toteuttamisvaihe

Taulukosta 2 käy ilmi, että lähes kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa. Ainoa poikkeava mielipide oli Haastateltava B:llä, joka koki toteuttamisvaiheen tärkeimmäksi. Haastateltava B koki myös sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen tärkeäksi jatkuvassa tarkastuksessa. Haastateltavista neljä oli sitä mieltä, että sekä suunnittelu- että toteuttamisvaiheessa hyödynnetään sisäistä tarkastusta. Haastateltavat A ja D pitivät suunnitteluvaihetta tärkeämpänä vaiheena kuin toteuttamisvaihetta, mutta ilmoittivat myös sisäistä tarkastusta hyödynnettävän toteuttamisvaiheessa jossain määrin. Haastateltava E piti sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä yleisimpänä kauden aikaisessa tarkastuksessa, mutta koki myös, että sisäinen tarkastus huomioidaan tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa.

5.4 Sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen määrä

Haastateltavat kokivat sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen tilintarkastuksessa jossain määrin vähäisenä. Osaltaan mielipiteisiin vaikutti se, että kaikki haastateltavat olivat Vaasan alueelta, jossa myös yritysten koko on sen verran pientä, että sisäistä

tarkastusta harvemmin löytyy tarkastettavasta yrityksestä. Kuitenkin jos sisäinen tarkastus löytyi, sen hyödyntämisen määrään vaikutti olennaisesti sisäisen tarkastuksen suorittamat tarkastustoimenpiteet. Haastateltavat kokivat sisäisen tarkastuksen suorittamien tarkastustoimenpiteiden määrän yhdeksi olennaisimmaksi tekijäksi, joka vaikuttaa siihen, kuinka paljon sisäistä tarkastusta voidaan hyödyntää tilintarkastuksessa. Mitä enemmän sisäinen tarkastus oli suorittanut tarkastustoimenpiteitä, sitä enemmän sisäisestä tarkastuksesta oli hyötyä myös tilintarkastajalle, koska silloin tilintarkastajan ei tarvinnut käydä läpi kaikkia prosesseja itse. Haastateltavat korostivat myös sisäisen tarkastuksen suorittamien tarkastustoimenpiteiden luotettavuutta tärkeäksi tekijäksi hyödyntämiselle.

Haastateltavat painottivat kuitenkin sitä, että tilintarkastajan pitää aina itse todentaa kaikki sisäisen tarkastuksen raportit oikeiksi, mikäli sisäistä tarkastusta ollaan hyödyntämässä. Sisäistä tarkastusta ei voitu näin ollen käyttää ylen määrin hyväksi, vaan haastateltavien mukaan tilintarkastajan piti tehdä myös aina omia tarkastustoimenpiteitä. Haastateltava D:n mukaan tilintarkastajat saattoivat hyödyntää peräti 90 % sisäisen tarkastuksen tekemästä työstä, mutta tilintarkastajan piti silti tehdä aina jonkin tasoinen uusintatestausotos.

”Voit hyödyntää niin paljon kuin mahdollista, mutta kaikesta pitää itse saada sitten evidenssiä, missä toteat, että se on oikein mihin olet luottanut tai mitä olet hyödyntänyt tilintarkastuksessa ” (Haastattelu C).

Tilintarkastajan tekemien tarkastustoimenpiteiden ja riittävän tilintarkastusevidenssin hankkiminen koettiin erittäin tärkeäksi osaksi silloin, kun sisäistä tarkastusta ollaan hyödyntämässä. Haastateltavien mukaan missään kohtaa ei voitu sokeasti luottaa sisäiseen tarkastukseen, vaan tarvittavat toimenpiteet evidenssin hankkimiseksi piti aina tehdä. Näillä tilintarkastajan suorittamilla toimenpiteillä tarkoitettiin riittävän evidenssin hankkimista, jolla varmistettiin sisäisen tarkastuksen suorittaman työn luotettavuus. Haastateltava A:n mukaan sisäistä tarkastusta ei voitu hyödyntää ollenkaan silloin, jos sisäisen tarkastuksen omassa toiminnassa havaittiin jokin riski. Tällaisissa tilanteissa tilintarkastaja ei voinut luottaa sisäiseen tarkastukseen, vaan kaikki tarkastustoimenpiteet täytyi tehdä itse.

Haastateltavien mukaan on myös sellaisia osa-alueita, joita tilintarkastajan kuuluu käydä läpi aina itse ja siksi sisäisen tarkastuksen hyödyntämisessä on aina tietynlaisia rajoitteita. Haastateltava E:n mukaan tilintarkastajan kuuluu todentaa aina esimerkiksi liiketoiminnan olennaisimmat virrat ja miten ne toimivat läpikulkuteleinä. Mikäli tilintarkastaja kuitenkin havaitsee tarkastettavan yrityksen liiketoiminnan prosessien toimivan hyväksyttävällä tasolla, voidaan Haastateltava E:n mukaan sisäistä tarkastusta hyödyntää huomattavissakin määrin. Haastateltavat muistuttivat kuitenkin siitä, että tilintarkastusta ohjaavat tilintarkastusstandardit, joita pitää noudattaa ja jotka rajoittavat sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä ja sen luotavuutta.

Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tulee kysymykseen yleensä silloin, kun tilintarkastuksessa aletaan miettiä tarkastettavan yrityksen prosesseja. Oli kysymyksessä sitten myynti-, osto- tai palkkaproessi, niin usein voidaan prosessin tai rutiiinin kartoittamisenvaiheessa käyttää sisäisen tarkastuksen tekemiä prosessikartoituksia tai raportteja, joissa sisäinen tarkastus esittää tekemiään havaintoja. Näiden havaintojen pohjalta tilintarkastaja kartoittaa omat riskialueet, mihin pitäisi tilintarkastuksessa keskittyä. Tässä on kysymys nimenomaan tilintarkastuksen riskienarvioinnista. Mikäli on olemassa sisäisen tarkastuksen evidenssiä, eikä rajoittavia tekijöitä hyödyntämiselle löydy, niin silloin tilintarkastuksessa on hyvät lähtökohdat hyödyntää sisäistä tarkastusta. (Haastateltava F.)

Tilintarkastuksen painopistealueet ovat yritystoiminnan riskeissä. Haastateltava G:n mielestä sisäisen tarkastuksen havaitsemia riskejä ei koskaan sivuuteta tilintarkastuksessa, vaan sisäistä tarkastusta kuuluu hyödyntää siinä määrin, missä se on mahdollista ja olennaista. Mikäli sisäinen tarkastus on havainnut jossain liiketoiminnan osa-alueessa olennaisen riskin, on tilintarkastuksessa järkevää suunnata eniten tilintarkastustoimenpiteitä havaittuihin riskikohtiin. Haastateltava G:n mukaan on tärkeää, että sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välillä on vähintään hyvä keskusteluyhteys, jolloin mahdolliset liiketoimintaan kohdistuvat riskit tulevat tilintarkastajan tietoon jo ennen varsinaisia tilintarkastustoimenpiteitä.

Kaikkien haastateltavien mukaan sisäisen tarkastuksen hyödyntämiselle ei nähty varsinaista rajaa. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että sisäinen tarkastus tulee huomioida aina, kun se on yrityksessä olemassa ja sisäistä tarkastusta kuuluu hyödyntää silloin, kun siitä on jotain hyötyä tilintarkastajalle. Sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä kuitenkin rajoittaa haastateltavien mukaan useat tekijät, kuten sisäisen tarkastuksen tekemän työn laajuus, tilintarkastusstandardit ja viimekädessä sisäisen tarkastuksen luotettavuus.

5.5 Sisäisen tarkastuksen luotettavuus

Kaikki haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että ilman riittävää luottamusta sisäistä tarkastusta kohtaan, ei tilintarkastaja käytännössä voi hyödyntää sisäistä tarkastusta ollenkaan. Siksi haastateltavien mielestä sisäisen tarkastuksen kuuluisi raportoinneissaan osoittaa aina ammattitaitoisuutta, että luottamus kasvaisi ja sitä kautta sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen olisi mahdollista. Haastattelutilanteessa haastateltavilta kysyttiin heidän näkemyksenä yleisimpiin tekijöihin, jotka vaikuttavat yleensä tilintarkastajien mielipiteisiin siitä, kuinka luotettavana he pitävät sisäistä tarkastusta. Haastateltavien mielestä eniten sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen vaikuttivat pätevyys, osaaminen, työkokemus, objektiivisuus ja riippumattomuus. Haastateltavilla oli kuitenkin eri näkemyksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttivat heidän mielestään eniten sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen ja mitä tekijöitä he painottivat arvioidessaan sisäistä tarkastusta ja sen tuottamien raporttien ja dokumenttien luotettavuutta.

5.5.1 Pätevyys

Pätevyyttä arvioidessaan haastateltavat kokivat luottamuksen kasvavan, mikäli sisäisillä tarkastajilla oli riittävä koulutus ja jos sisäinen tarkastus oli ulkoistettu jollekin Big Four -yhtiöstä. Mikäli yrityksen sisäistä tarkastusta hoiti jokin Big Four -yhtiö, oli haastateltavien mukaan tällöin helppo luottaa sisäiseen tarkastukseen, koska sisäinen tarkastus oli ulkoistettu ammattitaitoiselle ja yrityksen liiketoiminnan ulkopuoliselle toimijalle. Myös Big Four -yhtiöiden ulkopuoliset, mutta auktorisoidut sisäisen tarkastuksen yhteisöt, koettiin haastateltavien keskuudessa luotet-

taviksi. Haastateltavien mielestä juuri ulkoistettu sisäinen tarkastus koettiin luotettavammaksi, kuin jos sisäinen tarkastus olisi ollut yrityksen oma sisään rakennettu funktio.

5.5.2 Osaaminen

Sisäisen tarkastuksen osaamista arvioitiin haastateltavien keskuudessa lähtökohtaisesti ensimmäiseksi, kun alettiin miettimään, pystyttiinkö sisäistä tarkastusta hyödyntää tilintarkastustoimeksiannon aikana. Osaamisessa haastateltavat painottivat eniten raportoinnin sekä dokumentoinnin muotoa ja selkeyttä. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että sisäisen tarkastuksen tekemä työ oli suoritettu johdonmukaisesti ja havaitut riskit ja muut tarkastuksessa ylös nousseet seikat oli huomioitu loppuraporteissa oikealla tavalla. Myös eri järjestelmien riittävä hallinta, IT-osaaminen sekä data-analytiikan hallinta koettiin haastateltavien keskuudessa luottamusta lisääviksi, koska niiden osa-alueiden hallinta oli osoitus osaamisen korkeasta tasosta. Haastateltavat olivatkin sitä mieltä, että mikäli sisäinen tarkastus osasi käsitellä liiketoiminnan isoja massoja, lisäsi se huomattavasti sisäisen tarkastuksen luotettavuutta.

5.5.3 Työkokemus

Haastateltavat ilmoittivat myös huomioivansa, kuinka pitkä työkokemus sisäisellä tarkastuksella oli. Mikäli sisäisellä tarkastuksella oli huomattavan pitkä kokemus yrityksen liiketoiminnan tarkastuksesta, oli se osoitus haastateltavien mielestä siitä, että sisäinen tarkastus todennäköisesti ymmärsi myös, mitkä mahdolliset riskit kohdistuvat yrityksen liiketoimintaa. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että mikäli sisäinen tarkastus oli verrattain uusi osa yritystä, ei siihen silloin voinut luottaa yhtä paljon, kuin jos sisäinen tarkastus olisi ollut jo monta vuotta mukana yrityksessä. Haastateltavat sanoivat huomioivansa kuitenkin myös yksittäisten sisäisten tarkastajien työkokemuksen arvioidessaan luotettavuutta. Näin ollen, vaikka sisäinen tarkastus olisi melko uusi osa yritystä, lisäisi luottamusta heitä kohtaan kuitenkin se, että sisäisillä tarkastajilla olisi aikaisempaa työkokemusta muiden yritysten sisäisestä tarkastuksesta.

5.5.4 Objektiivisuus

Sisäisen tarkastuksen objektiivisuutta arvioidessa haasteltavat huomioivat sen, kuka oli niin sanotusti sisäisen tarkastuksen esimies ja kelle he ensisijaisesti raportoivat tekemistään havainnoista. Haastateltavien mielestä luotettavuuden mittarina oli se, uskalsiko sisäinen tarkastus olla objektiivinen. Objektiivisuus ja sitä kautta myös luotettavuus lisääntyi haastateltavien mielestä silloin, jos sisäinen tarkastus raportoi yrityksen hallitukselle, eikä esimerkiksi ensikädessä talousjohtajalle tai toimitusjohtajalle. Haastateltavat painottivatkin sitä, että kyseinen ongelma tuli yleensä kyseeseen hieman pörssiyrityksiä pienemmissä yhtiöissä. Pörssiyrityksissä taas ei haastateltavien keskuudessa nähty tätä ongelmana, koska suurissa pörssiyrityksissä sisäinen tarkastus raportoi lähes aina yrityksen hallituksen puheenjohtajalle tai koko hallitukselle.

5.5.5 Riippumattomuus

Sisäisen tarkastuksen riippumattomuus yrityksen johtoon oli haastateltavien mukaan myös huomion arvoinen tekijä arvioitaessa luotettavuutta. Erityisesti sisäisen tarkastuksen organisointi vaikutti haastateltavien mielipiteisiin siitä, kuinka paljon sisäiseen tarkastukseen voitiin luottaa. Mikäli sisäinen tarkastus oli organisoitu niin, että se oli oma yksikkönsä yrityksessä, eikä näin ollen yrityksen johdon suora alainen, pidettiin sisäistä tarkastusta paljon luotettavampana. Tässäkin asiassa haastateltavat nostivat esiin yrityksen koon. Haastateltavien mukaan suurimmissa yhtiöissä sisäisen tarkastuksen riippumattomuus on huomattavasti paremmalla tasolla, koska sisäinen tarkastus on suurissa yhtiöissä organisoitu yrityksen johdosta erilleen. Riippumattomuus oli haastateltavien vastausten perusteella silloin korkeimmillaan, jos sisäinen tarkastus oli ulkoistettu jollekin yrityksen ulkopuoliselle toimijalle.

5.5.6 Tärkein tekijä arvioitaessa sisäisen tarkastuksen luotettavuutta

Haastateltavat kokivat, että sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen vaikuttivat monet tekijät. Jokaisen haastattelun yhteydessä nosti haastateltava kuitenkin yhden luotet-

tavuustekijän omasta mielestään tärkeimmäksi. Huomion arvoista on se, että haastateltavien mielipiteet tärkeimmästä luotettavuustekijästä kuitenkin vaihtelivat haastateltavien keskuudessa. Taulukkoon 3 on koottu kaikkien haastateltavien mielipiteet siitä, mikä on heidän mielestään tärkein yksittäinen sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen liittyvä tekijä, ja jonka he huomioivat varmasti arvioidessaan sisäisen tarkastuksen luotettavuutta.

Taulukko 3. Sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen vaikuttavat tekijät.

A	B	C	D	E	F	G
Pätevyys	Osaaminen	Objektiivisuus	Riippumattomuus	Pätevyys	Työkokemus	Osaaminen

Haastateltavat A ja E olivat sitä mieltä, että pätevyys oli tärkein sisäisen tarkastuksen luotettavuustekijä. Haastateltavien A:n ja E:n mielestä sisäisen tarkastuksen pätevyys lisäsi ennen kaikkea uskottavuutta sisäistä tarkastusta kohtaan. Osaamisen nosti tärkeimmäksi tekijäksi haastateltavat B ja G. Heidän mukaansa sisäisen tarkastuksen tekemisiin raportteihin ja dokumentteihin tutustuttaessa saa heti käsityksen siitä, kuinka osaavia sisäiset tarkastajat ovat ja pystytäänkö heidän tekemäänsä työtä hyödyntää tilintarkastuksessa. Haastateltava C painotti objektiivisuutta arvioidessaan sisäisen tarkastuksen luotettavuutta. Haastateltava C:n mukaan sisäisen tarkastuksen pitää tilanteesta riippumatta olla aina objektiivinen, että heidän tuottamaan materiaalin voidaan luottaa. Riippumattomuus oli Haastateltava D:n mielestä tärkein luotettavuustekijä ja hän painotti sitä, että sisäiseen tarkastukseen voidaan luottaa täysin vain silloin, jos sisäinen tarkastus on riippumaton yrityksen johdosta. Haastateltava F:n mielestä sisäisen tarkastuksen työkokemus lisäsi eniten luotettavuutta sisäistä tarkastusta kohtaan. Haastateltava F:n mukaan sisäistä tarkastusta ei voitu pitää kovinkaan luotettavan silloin, jos sisäinen tarkastus oli melko uusi osa yritystä. Haastateltava F:n mielestä sisäisen tarkastuksen käyttömahdollisuutta lisä-

sikin se, jos sisäisen tarkastuksen kanssa oli oltu tekemisissä aiemmin. Näin sisäiseen tarkastuksen ja tilintarkastajan välille on syntynyt vahvempi luottamus, koska sisäiset tarkastajat ovat entuudestaan tuttuja.

5.6 Tarkastettavan yrityksen vaikutus yhteistyön onnistumiseen

Haastateltavat kokivat, että tarkastettava yritys voi vaikuttaa sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen väliseen yhteistyöhön ainakin jossain määrin. Tarkastettavan yrityksen ei kuitenkaan koettu haastateltavien keskuudessa vaikuttavan merkittävästi tarkastustoimintojen yhteistyön onnistumiseen. Haastateltavat mainitsivat myös, että heillä ei ollut kokemusta ainakaan siitä, että tarkastettava yritys olisi vaikuttanut negatiivisesti sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan väliseen yhteistyöhön, vaikka se heidän mukaansa voisi kuitenkin olla mahdollista. Negatiivisella vaikuttamisella haastateltavat tarkoittivat sitä, että tarkastettava yritys olisi jollain tavalla tahallisesti rajoittanut sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan välistä yhteistyötä. Haastateltava B:n mukaan oli tärkeää, että tarkastettava yritys pyrki rakentavassa mielessä ohjaamaan sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyötä siten, että tarkastustoimintojen välille tehtäisiin hyvässä yhteisymmärryksessä selvä työnjako. Haastateltava B:n mukaan näin vältetään liiallisen päällekkäisen työn syntyminen.

Haastateltava E:n mukaan tarkastettavan yrityksen oli pyrittävä organisoimaan ja ohjaamaan sisäisen tarkastuksen työtä niin, että tilintarkastajan on mahdollista hyödyntää sisäisen tarkastuksen dokumentaatiota omassa työssään. Haastateltava E:n mielestä ongelmia voi tulla silloin, jos sisäisen tarkastuksen työtehtäviä ei ole määritelty riittävästi ja jos sen organisointi on jäänyt puutteelliseksi. Tällöin tilintarkastajan mahdollisuudet hyödyntää sisäistä tarkastusta ovat hyvin rajalliset, eikä dokumentaatioon voida luottaa täysin.

Haastateltava E koki lisäksi kommunikoinnin tarkastustoimintojen välillä tärkeäksi. Hänen mukaansa sisäinen tarkastaja ja tilintarkastaja ovat harvoin keskenään keskusteluyhteydessä, vaan kommunikointi tapahtuu yleensä jonkin talousosaston yhteyshenkilön kautta. Haastateltava E painottikin sitä, että tarkastettavan yrityksen on panostettava siihen, että sisäisen tarkastuksen raportit ja dokumentit ovat aina

tilintarkastajan saatavilla, ja että yrityksen sisäinen tiedonkulku ei ole näin ollen rajoittunutta. Haastateltava E koki mahdolliseksi ongelmaksi myös sen, jos tarkastettava yritys ohittaa sisäisen tarkastuksen raportteja esimerkiksi jostain ongelmakohdasta. Tämä voi tulla kyseeseen Haastateltava E:n mukaan silloin, jos tarkastettava yritys ei koe sisäisen tarkastuksen tekemiä havaintoja taloudellisesta näkökulmasta tärkeiksi. Näin ollen mahdolliset ongelmakohdat yrityksen toiminnassa voivat jäädä pahimmassa tapauksessa myös tilintarkastajalta huomaamatta.

”Se saattaa olla, että sama sisäisen tarkastuksen havainto menee vuodesta toiseen, mutta yritys ei koe sitä itsessään niin merkittävänä, että niihin välttämättä reagoitaisiin niin voimakkaasti, koska jos sillä ei ole rahallista merkitystä yhtiöön, niin silloin se ei ole siellä prioriteettina korjauslistalla.” (Haastattelu E).

Haastateltava F oli myös sitä mieltä, että tarkastettavan yrityksen on oltava valmis tarjoamaan tilintarkastajalle aina kaikki välttämätön materiaali ja henkilöstö, joka on sovittu ja myös vaaditaan tilintarkastuksen toteuttamiseen. Haastateltava F:n mukaan on välttämätöntä, että tarkastettava yritys on yhteistyökykyinen ja jos se ei siihen pysty, niin ei tilintarkastukseen onnistu. Haastateltava F:n mukaan tämä voi johtaa siihen, ettei tilintarkastuskertomuksessa voida antaa lausuntoa.

Haastateltavat D ja G kokivat riittävän keskusteluyhteyden ylläpitämisen tärkeimmäksi toimeksi, jolla tarkastettava yritys voi vaikuttaa sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan väliseen yhteistyöhön. Haastateltavien D:n ja G:n mukaan sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan välinen kommunikointi on ratkaisevassa roolissa siinä, voidaanko sisäistä tarkastusta hyödyntää tilintarkastuksessa, ja siksi tarkastettavan yrityksen pitää pyrkiä edistämään keskustelua. Keskustelun kautta tilintarkastaja pystyy myös ohjeistaman sisäisiä tarkastajia sellaisissa asioissa, joissa tilintarkastaja on havainnut puutteita ja joihin sisäinen tarkastus voisi kiinnittää huomiota jatkossa. (Haastateltava G).

Haastateltavista A ja C kokivat, että tarkastettavalla yrityksellä ei ollut juuri mitään vaikutusmahdollisuuksia sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyön välille. Heidän mukaansa tilintarkastusta ohjaavat aina tilintarkastusstandardit, eikä

kukaan ulkopuolinen voi määrätä tilintarkastajaa hyödyntämään tai olla hyödyntämättä sisäistä tarkastusta. Tilintarkastaja voi tehdä lisätyötä tarkastettavan yrityksen toiveiden mukaan, mutta lakisääteiseen tilintarkastukseen tarkastettava yritys ei voi Haastateltavien A:n ja C:n mukaan vaikuttaa. Kuitenkin se, millä tavalla sisäinen tarkastus on rakennettu yrityksen sisälle, on ratkaisevassa roolissa siinä, onko sisäisestä tarkastuksesta hyötyä tilintarkastuksessa (Haastateltava C).

Alle on koottu vielä ne haastatteluissa esille nousseet seikat, joilla tarkastettava yritys voi vaikuttaa sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajan väliseen yhteistyöhön:

- keskusteluyhteyden ylläpitäminen sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välillä
- yrityksen sisäinen tiedonkulku
- sisäisen tarkastuksen organisointi
- sisäisen tarkastuksen tehtävien selkeä määrittely
- sisäisen tarkastuksen raporttien ja dokumenttien saatavuus.

5.7 Taloushallintoalan digitalisoitumisen vaikutukset yhteistyöhön

Taloushallintoalan digitalisoitumisen ja automatisoinnin vaikutukset sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen väliseen yhteistyöhön jakoivat haastateltavien mielipiteitä. Osa haastateltavista näki digitalisoitumisen mahdollisuutena lisätä tarkastustoimintojen välistä yhteistyötä, kun taas toiset olivat sitä mieltä, että sillä ei ollut juuri mitään uutta vaikutusta, ja että digitalisoitumisen seurauksena yhteistyö tulee todennäköisesti lähinnä vähentymään. Kuitenkin siitä kaikki haastateltavat olivat samaa mieltä, että taloushallintoalan digitalisoitumisella ja automatisoinnilla ei ole negatiivista vaikutusta tarkastustoimintojen yhteistyöhön.

Haastateltava A mukaan digitalisoituminen tulee koko ajan vain kasvamaan ja sen seurauksena perinteinen kontrollitestausta jää vähemmälle. Tilintarkastuksessa aletaan keskittyä enemmän suurien tietomassojen läpikäymiseen, joista etsitään mahdollisia poikkeavuuksia ja virheitä. Mahdollisten virheiden havaitseminen on kuitenkin vaikeaa suurten tietomassojen takia ja yleensä virhe datassa johtuu jostain järjestelmässä olevasta virheestä. Koska järjestelmät ovat nykyään monimutkaisia

ja niiden sisältämä tietomäärä on suurta, niin Haastateltava A:n mukaan tämä saattaa vaikuttaa tilintarkastajien käsitykseen siitä, kuinka luotettavana he pitävät sisäisen tarkastuksen raportteja. Haastateltava A painottikin sitä, että jos tarkastettavassa yrityksessä on vastikään otettu käyttöön uusi järjestelmä, pitää tilintarkastajien tehdä tarkastustoimenpiteitä silloin enemmän, eikä sisäisen tarkastuksen raportteihin voida näin ollen täysin luottaa, koska heillä ei ole välttämättä vielä riittävää osaamista käytössä olevasta järjestelmästä.

Haastateltavat B ja G olivat myös sitä mieltä, että käytössä olevien järjestelmien monimutkaisuus saattaa vaikuttaa sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen väliseen yhteistyöhön. Haastateltava G:n mukaan jotkin käytössä olevat järjestelmät ovat niin laajoja ja monimutkaisia, että myös tilintarkastajilla voi tulla ongelmia löytää sieltä haluttuja tietoja. Haastateltava B:n mukaan sisäisillä tarkastajilla on yleensä paremmat pääsyt yhtiön järjestelmiin ja näin sisäistä tarkastusta pystytään hyödyntämään silloin, kun halutaan löytää joitain tiettyjä tietoja, ja joita tilintarkastaja ei itse löydä. Haastateltava B:n mukaan suuria tietomassoja läpikäydessä tilintarkastaja ja sisäinen tarkastus tekevät yleensä yhteistyötä ja poikkeavuuksia löytyessä tilintarkastaja pyytää sisäistä tarkastusta tutkimaan niitä tulevaisuudessa lähemmin.

Haastateltava F:n mukaan on positiivista, että sisäinen tarkastus on mennyt omassa työskentelyssään siihen suuntaan, että tarkastuksia tehdään suuria tietomassoja hyödyntäen, koska myös tilintarkastus on painottunut nykyään siihen. Haastateltava F oli sitä mieltä, että sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyön sujumiseksi on tärkeää, että sisäinen tarkastus pyrkii luomaan yritykseen sellaista kultuuria, että tarkastukset hoidetaan digitalisoitumisen kautta. Haastateltava F näkikin digitalisoitumisen mahdollisuutena lisätä sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välistä yhteistyötä.

Haastateltava E näki digitalisoitumisen mahdollisuutena vähentää sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen päällekkäistä työtä. Haastateltava E:n mukaan se, että sisäinen tarkastus tekee tarkastuksen kokonaisvaltaisesti isoille tietomaissoille, on hyvä asia tilintarkastukselle, koska näin tilintarkastajien ei tarvitse itse käydä kaikkea dataa yksin läpi. Haastateltava E:n mukaan digitalisoitumisen myötä sisäisen

tarkastuksen dokumentitkin ovat paremmin tilintarkastajien saatavilla, koska ne ovat sähköisessä muodossa. Tilintarkastajat pystyvät näkemään suoraan dokumenteista sisäisen tarkastuksen tekemät testaustulokset ja missä vaiheessa sisäisen tarkastuksen suorittamat tarkastukset ovat. Tilintarkastajien tehtäväksi jääkin todentaa, onko sisäinen tarkastus käyttänyt tilintarkastajien mielestä relevanttia tietodataa oman analyysinsä takana. Kuitenkin suurimmissa pörssiyrityksissä tietomassat ovat niin suuria, että tilintarkastajilla kestää vuosia saada käsitys kaikista yrityksen prosesseista. Siinä kohtaa kaikki apu kokonaisvaltaisen käsityksen saamiseksi on tilintarkastajan näkökulmasta vain hyvä asia. (Haastateltava E.)

Haastateltavat C ja D kokivat sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyön lähinnä vähentyvän digitalisoitumisen myötä. Haastateltavien C:n ja D:n mukaan digitalisoituminen mahdollistaa sen, että tilintarkastajat pystyvät tekemään tarvittavat toimenpiteet nopeasti itsekin, eikä ulkopuolisen apua enää tarvita siinä määrin, kuin ehkä ennen on tarvittu. Haastateltavat C koki, että digitalisoituminen vaikuttaa myös siihen, että sisäinen tarkastus keskittyy yrityksen muihin asioihin, eikä sitä voida hyödyntää enää samoissa määrin lakisääteisessä tilintarkastuksessa. Haastateltavien C:n ja D:n keskuudessa digitalisoitumisen nähtiin muuttavan sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajien työskentelyn luonnetta, jonka seurauksena yhteistyö tulee vähentymään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyötä ja ennen kaikkea sitä, miten sisäistä tarkastusta voidaan hyödyntää tilintarkastuksessa ja mitkä tekijät vaikuttavat hyödyntämiseen. Teoriaosuudessa pohjustettiin tilintarkastajien ja sisäisen tarkastuksen työskentelyä, tarkastustoimintojen tavoitteita sekä sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastajien välistä vuorovaikutusta. Tutkimuksen tuloksissa käytiin läpi haastatteluissa esiin nousseet seikat, jotka vaikuttavat tilintarkastajien näkökulmasta siihen, kuinka sisästä tarkastusta voidaan hyödyntää tilintarkastuksessa. Aikaisempien tutkimusten, teoriaosuuden sekä tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan sanoa, että sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksessa aina jossain määrin, ja että hyödyntämisen edellytyksenä on ennen kaikkea sisäisen tarkastuksen luotettavuus. Tässä luvussa kerrotaan tämän tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja pohditaan niiden merkitystä sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyöhön.

6.1 Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

Tutkimuksen yhdeksi keskeisimmäksi tulokseksi nousi se, että sisäinen tarkastus huomioidaan aina tilintarkastuksessa, mikäli se on olemassa yrityksessä ja tällä pyritään vähentämään tilintarkastajien työtä. Näin ollen sisäistä tarkastusta ei koskaan sivuuteta, vaan sitä hyödynnetään siinä määrin, kuin se on tilintarkastuksen kannalta olennaista. Tutkimuksen tuloksissa ainoa esiin noussut este sille, miksi sisäistä tarkastusta ei huomioitaisi tilintarkastuksessa ollenkaan, oli se, jos sisäistä tarkastusta ei olisi yrityksessä. Näin ollen voidaan sanoa, että tilintarkastajat katsovat aina mitä ja miten sisäinen tarkastus on havaintoja tehnyt. Tutkimuksen tuloksissa nousi kuitenkin esiin tekijöitä, jotka vaikuttavat sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen määrään. Taulukkoon 4 on koottu kaikki keskeisimmät tutkimuksen tuloksissa esiin nousseet tekijät, jotka vaikuttavat sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen tilintarkastuksessa, ja jotka myös antavat vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Mitkä ovat ne tekijät, jotka vaikuttavat eniten sisäisen tarkastuksen luotettavuuteen ja siten hyödynnettävyyteen tilintarkastuksessa?

- Kuinka usein tilintarkastaja hyödyntää sisäistä tarkastusta ja missä määrin?
- Luoko digitalisointi ja automatisointi haasteita vai mahdollisuuksia tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan välille?

Taulukko 4. Keskeisimmät tulokset ja vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Sisäisen tarkastuksen luotettavuus	Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tilintarkastuksessa	Digitalisoinnin ja automatisoinnin vaikutus yhteistyöhön
<ul style="list-style-type: none"> - Vaikuttavat tekijät: <ul style="list-style-type: none"> • pätevyys • osaaminen • objektiivisuus • riippumattomuus • työkokemus • raportointi ja dokumentointi • organisointi • oma/ulkoistettu yksikkö - Sisäisestä tarkastuksesta riippumattomat tekijät: <ul style="list-style-type: none"> • tilintarkastusstandardit 	<ul style="list-style-type: none"> - Vaikuttavat tekijät: <ul style="list-style-type: none"> • sisäisen tarkastuksen luotettavuus • sisäisen tarkastuksen tekemät tarkastustoimenpiteet • sisäisen tarkastuksen tekemä työ kokonaisuudessaan • tarkastettavan yrityksen vaikutus yhteistyöhön • tilintarkastajan vastuu • tilintarkastusstandardit • tilintarkastajan oman työn vähentäminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Haasteet: <ul style="list-style-type: none"> • järjestelmäosaaminen • suuret tietomasinat - Mahdollisuudet: <ul style="list-style-type: none"> • yhteistyön tiivistyminen • päällekkäisen työn välttäminen - Muut mahdolliset vaikutukset: <ul style="list-style-type: none"> • ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen työn luonteen muuttuminen • yhteistyön vähentyminen

Taulukossa 4 ilmoitettujen keskeisimpien tutkimustulosten pohjalta voidaan sanoa, että tilintarkastajat arvioivat sisäisen tarkastuksen luotettavuutta monella eri tapaa, ennen kuin sisäistä tarkastusta hyödynnetään ulkoisessa tarkastuksessa. Luotettavuuteen vaikuttavat sisäisen tarkastuksen pätevyys, osaaminen, objektiivisuus, riippumattomuus ja työkokemus. Muut tekijät, jotka vaikuttavat tilintarkastajien käsitykseen sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta ovat sisäisen tarkastuksen raporttien

ja dokumenttien luotettavuus sekä se, miten sisäinen tarkastus on organisoitu tarkastettavassa yrityksessä. Tilintarkastajat kokevat myös ulkoistetun sisäisen tarkastuksen toiminnon luotettavammaksi, kuin jos sisäinen tarkastus olisi yrityksen oma sisäinen yksikkö. Loppukädessä tilintarkastusta ohjaa kuitenkin tilintarkastusstandardit, jotka rajoittavat tilintarkastajien luottamusta sisäistä tarkastusta kohtaan.

Tutkimustulosten perusteella tilintarkastajat hyödyntävät sisäistä tarkastusta aina, kun se on tilintarkastuksen kannalta olennaista ja hyödyntämällä tilintarkastajat vähentävät samalla omaan työhönsä kuluvaan aikaan. Sisäisen tarkastuksen hyödyntämiselle ei tutkimustulosten perusteella ole mitään rajaa, vaan määrä arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen vaikuttavat muut tekijät ovat sisäisen tarkastuksen luotettavuus ja heidän tekemänsä tarkastustoimenpiteet, tilintarkastajan vastuu sekä tilintarkastusstandardit. Lisäksi tarkastettava yritys voi vaikuttaa siihen, kokevatko tilintarkastajat sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen aiheelliseksi vai ei.

Digitalisoituminen ja automatisointi tuovat tutkimustulosten perusteella sekä haasteita että mahdollisuuksia ulkoisen ja sisäisen tarkastuksen yhteistyön välille. Haasteena on järjestelmien monimutkaisuus, joka voi vähentää tilintarkastajien luottamusta sisäistä tarkastusta kohtaan, koska tilintarkastajat eivät välttämättä luota sisäisen tarkastuksen järjestelmäosaamiseen. Toisaalta tämä voi johtaa myös yhteistyön tiivistymiseen, jolloin tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat etsivät yhdessä tietoa järjestelmistä. Myös suuret tietomassat nousivat tuloksissa haasteiksi, koska suuresta tietomassasta on vaikea havaita poikkeavuuksia ja virheitä. Tämä saattaa siksi vaikuttaa siihen, kuinka luotettavaksi tilintarkastajat kokevat sisäisen tarkastuksen tekemät raportit ja dokumentit.

Tutkimustulokset toivat kuitenkin esiin myös digitalisoitumisen ja automatisoinnin luomia mahdollisuuksia sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyön välille. Sisäinen tarkastus on omassa työssään siirtynyt tekemään tarkastuksia isoille tietomassoille, jolloin tilintarkastajat voivat hyödyntää heidän tekemiään tarkastuksia. Näin voidaan välttää päällekkäisen työn tekemistä, joka samalla vähentää tilintarkastajien omaa työtä. Tutkimustulokset osoittivat myös, että digitalisoituminen ja

automatisointi voivat muuttaa tarkastustoimintojen luonnetta. Automatisointi muun muassa nopeuttaa tilintarkastajien työskentelyä, jolloin sisäistä tarkastusta ei välttämättä tarvita enää yhtä paljon tilintarkastajien apuna. Tämä voi johtaa siihen, että sisäinen tarkastus keskittyy enemmän muihin asioihin, kuin taloudellisen raportoinnin tarkastukseen.

6.2 Tutkimustulosten ja aikaisempien tutkimusten vertailu

Tämän opinnäytetyön johdantokappaleessa esiteltiin aikaisempia tutkimuksia sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyöstä. Aikaisempia tutkimuksia esitettäessä tuotiin esille niissä nousseet tekijät, jotka vaikuttavat sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen väliseen yhteistyöhön. Tässä kappaleessa vertaillaan tämän tutkimuksen tutkimustulosten ja aikaisempien tutkimusten tulosten samankaltaisuutta.

Aiempien tutkimusten mukaan tilintarkastajat kiinnittävät eniten huomiota sisäistä tarkastusta arvioidessaan sisäisen tarkastuksen pätevyyteen, objektiivisuuteen, riippumattomuuteen, työkokemukseen ja aiemmin suoritettuun työhön. Tässä tutkimuksessa selvisi, että sisäisen tarkastuksen luotettavuutta arvioidessaan tilintarkastajat painottavat eniten pätevyyttä, osaamista, objektiivisuutta, riippumattomuutta ja työkokemusta. Aiempien tutkimusten mukaan tilintarkastajat kiinnittävät myös huomiota sisäisen tarkastuksen organisointiin ja siihen, kuinka hyvin sisäinen tarkastus on tilintarkastajien käytettävissä. Tämän tutkimuksen tuloksissa selvisi myös, että tilintarkastajat huomioivat, miten sisäinen tarkastus on organisoitu ja kuinka hyvin sisäisen tarkastuksen dokumentit ja raportit ovat tilintarkastajan saatavilla.

Näin ollen aikaisempien tutkimusten ja tämän tutkimuksen tulokset ovat hyvin samankaltaiset. Huomion arvoista on se, että osa aikaisemmista tutkimuksista on tehty 1900-luvulla, mutta ne vastaavat silti tämän tutkimuksen tutkimustuloksia. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että tilintarkastajat käyttävät edelleen samoja kriteerejä arvioidessaan sisäisen tarkastuksen luotettavuutta ja siten sen hyödyntämisen mahdollisuuksia tilintarkastuksessa. Taulukossa 5 vertaillaan tämän tutkimuksen tuloksia aikaisemmissä tutkimuksissa esiin nousseihin tekijöihin.

Taulukko 5. Tutkimustulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin.

<p>Sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteistyöhön vaikuttavat tekijät: tämä tutkimus ja aiemmat tutkimukset</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samankaltaisuudet: <ul style="list-style-type: none"> • sisäisen tarkastuksen luotettavuustekijät; pätevyys, osaaminen, objektiivisuus, riippumattomuus ja työkokemus • sisäisen tarkastuksen organisointi ja käyttömahdollisuudet • mahdollisuus vähentää tilintarkastajan työtä
<p>Muut näkökulmat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tämä tutkimus: <ul style="list-style-type: none"> • tarkastettavan yrityksen vaikutus yhteistyöhön • digitalisoinnin ja automatisoinnin vaikutus yhteistyöhön - Aikaisemmat tutkimukset: <ul style="list-style-type: none"> • yhteistyön vaikutus tilintarkastuspalkkioihin • sisäisen tarkastuksen palkkioiden vaikutus yhteistyöhön

Kuten taulukosta 5 näkee, tämän tutkimuksen tulokset vastaavat hyvin pitkälle aikaisempien tutkimuksien tuloksia. Uusina tekijöinä tässä tutkimuksessa nousi esille tarkastettavan yrityksen ja digitalisoinnin ja automatisoinnin vaikutus sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen yhteistyöhön. Aikaisemmissa tutkimuksissa esille nousi taas sisäisen tarkastuksen palkkioiden vaikutus yhteistyöhön sekä yhteistyön vaikutus tilintarkastuspalkkioihin. Toisaalta jälkimmäistä tutkittiin aikaisemmissa tutkimuksissa erikseen ja tässä tutkimuksessa keskityttiin tutkimaan vain eri tekijöiden vaikutusta tarkastustoimintojen yhteistyöhön.

6.3 Tutkimustulosten luotettavuus

Tämän tutkimuksen luotettavuutta on parannettu hyödyntämällä alan tieteellisiä artikkeleita ja kirjallisuutta teoriaosuudessa. Luotettavuutta on parannettu myös selostamalla tutkimuksen vaiheet tarkasti luvussa neljä sekä vertailemalla tämän tutkimuksen tuloksia aikaisempien tutkimuksien tuloksiin. Tutkimuksen luotettavuutta lisää teoriaosuudessa esille nousseet asiat, jotka tukevat tutkimuksen tuloksia sekä se, että aikaisempien tutkimuksien tulokset vastaavat suurelta osin tämän tutkimuksen tuloksia.

Tämän tutkimuksen tuloksia ei voida kuitenkaan yleistää koskemaan kaikkia tilintarkastajia, koska vastaajamäärä oli pieni. Lisäksi aineisto kerättiin kokonaan Vaasan alueelta, joten muiden paikkakuntien tilintarkastajien, ja etenkin suuremmissa kaupungeissa työskentelevien tilintarkastajien mielipiteitä ei ole huomioitu tässä tutkimuksessa. On kuitenkin hyvä muistaa, että tilintarkastusta ohjaa kansainväliset tilintarkastusstandardit, mikä toisaalta lisää myös tämän tutkimuksen luotettavuutta, koska haastatellut tilintarkastajat ovat vastanneet kysymyksiin tilintarkastusstandardit huomioiden.

6.4 Jatkotutkimusehdotukset

Jatkotutkimusehdotuksia tälle tutkimuksella voisi olla esimerkiksi laajempi kyselytutkimus samasta aiheesta. Etenkin pääkaupunkiseudun suurten yritysten tilintarkastajien mielipiteiden tutkiminen voisi olla hyvä jatkotutkimusaihe, joka lisäisi myös tässä tutkimuksessa tutkitun aiheen arvoa ja toisi uusia näkökulmia esille. Jatkotutkimuksen kohde voisi olla myös saman aiheen tutkiminen, mutta sisäisten tarkastajien näkökulmasta. Tällöin tutkittavana voisi olla esimerkiksi se, miten sisäiset tarkastajat kokevat yhteistyön tilintarkastajien kanssa hyödyntävän heidän työskentelyään. Näin aiheeseen saataisiin kokonaan uutta perspektiiviä sisäisten tarkastajien kokemusten ja näkökulmien myötä.

Tässä tutkimuksessa yksi tutkittava aihe oli digitalisoinnin ja automatisoinnin vaikutus tilintarkastajien ja sisäisen tarkastuksen yhteistyöhön. Tutkimuksessa nousi esille digitalisoinnin ja automatisoinnin mahdollinen vaikutus tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien työn luonteeseen. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi myös se, miten digitalisointi ja automatisointi käytännössä muuttavat sisäisten tarkastajien ja tilintarkastajien työskentelyä.

LÄHTEET

Ahokas, N. 2012. Sisäinen valvonta. Viitattu 15.9.2018. <http://numeroidentakana.blogspot.com/2013/10/sisainen-valvonta.html>

Alakare, S. 2018. Mikä on tilintarkastuksen merkitys? Viitattu 1.8.2018. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/mika-on-tilintarkastuksen-merkitys>

Alftan, M., Blummé, N., Heikkala, J., Kontula, L., Miettinen, O., Pakarainen, E., Sinersalo, K., Sjölund, R., Sundvik, P., Tarvainen, J., Tikkanen, R., Turakainen, O., Urrila, A. & Vesa, J. 2008. Corporate governance sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan näkökulmasta. 2. uud. p. Helsinki. Edita.

Arens, A., Elder, R. & Beasley, M. 2003. Auditing and assurance services. 9. painos. Upper Saddle River (NJ): Prentice Hall.

Brown, P. 1983. Independent Auditor Judgement in the Evaluation of Internal Audit Functions. *Journal of Accounting Research*. Vol. 21, No. 2, 444-455.

COSO 2015. Sisäisen valvonnan kokonaisvaltainen ajatusmalli. Viitattu 18.10.2018. https://theiia.fi/wp-content/uploads/2016/12/coso_exsum_translation_into_fi_final_2.pdf

Dezoort, T., Houston, R. & Peters, M. 2001. The Impact of Internal Auditor Compensation and Role on External Auditors' Planning Judgements and Decisions. *Contemporary Accounting Research*. Vol. 18, No. 2, 261-281.

Dunn, J. 1996. Auditing theory & practise. 2. painos. London. Prentice Hall.

Eilifsen, A., Messier Jr, W., Glover, S. & Prawitt, D. 2014. Auditing and assurance services. 3. painos. London. McGraw-Hill Education.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Talinna. Vastapaino.

Felix Jr. W., Gramling, A. & Maletta, M. 2001. The Contribution of Internal Audit as a Determinant of External Audit Fees and Factors Influencing This Contribution. *Journal of Accounting Research*. Vol. 39, No. 3, 514-531.

Halonen, K. & Steiner, M. 2010. Tilintarkastusprosessi käytännössä. 5. painos. Helsinki. WSOYpro.

Haron, H., Chambers, A., Ramsi, R. & Ismail, I. 2004. The reliance of external auditors on internal auditors. *Managerial Auditing Journal*. 19(9), 1148-1159.

Heikinniemi, J. 2003. Osakeyhtiön hallinto. Viitattu 18.10.2018. <http://www.heikinniemi.fi/kirj/jur/kauppa/oyha.html>

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. 2. korj. p. Helsinki. Yliopistopaino.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2016. Tutki ja kirjoita. 21. painos. Porvoo. Tammi.

Holopainen, A., Koivu, E., Kuuluvainen, A., Lappalainen, K, Leppiniemi, J. Mikola, M. & Vehmas, K. 2013. Sisäinen tarkastus. Helsinki. Tietosanoma 2013.

Horsmanheimo, P. 2015. Objektiivisuus tilintarkastajan työssä. Viitattu 25.8.2018. <https://tilisanomat.fi/tilintarkastus/objektiivisuus-tilintarkastajan-tyossa>

Horsmanheimo, P. & Steiner, M. 2008. Tilintarkastus: asiakkaan opas. 2. uud. p. Helsinki. WSOYpro.

HTM-tilintarkastajat ry 2009. Kansainvälisten tilintarkastusstandardien soveltamisohje pienten ja keskisuurten yhteisöjen tilintarkastuksiin. 1. painos. Helsinki. Yliopistopaino.

Hällström, M. 2007. Kirjanpitäjän ja tilintarkastajan vastuusta talousrikoksissa. Viitattu 11.10.2018. <https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/at>

tachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/kirjoituksiatalousrikosoikeudesta2007/HuS4CnsNj/05_Kirjanpitajan_ ja_ tilintarkastajan_vastuusta_talousrikoksissa_Minna_Hallstrom.pdf

Jokipii, A. 2008. Tutkimuskohteena sisäinen valvonta ja tarkastus. Vaasa. Vaasan yliopisto.

Kaisanlahti, T. & Timonen, P. 2006. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu –kehitystarpeet de lege ferenda. Viitattu 3.10.2018. [http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/23CE98544CC0A2E2C2257248002B615F/\\$file/jul39elo_2006_netti.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/23CE98544CC0A2E2C2257248002B615F/$file/jul39elo_2006_netti.pdf)

Kettunen, P. 2016. Hallinnon tarkastus vaatii selkiyttämistä. Viitattu 11.9.2018. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/hallinnon-tarkastus-vaatii-selkiyttamista>

KHT-yhdistys 2010. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit. 1. painos. Helsinki. KHT-Media 2010.

Koivu, E., Ranta-Aho, M. & Vuoti, H. 2010. Väärinkäytösriskit hallintaan. Talinna. Tietosanoma.

Korkeamäki, A. 2016. Tilintarkastuksen perusteet. 1. painos. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Laine, R. 2017. Digitalisaatio ja tilintarkastus. Viitattu 1.8.2018. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/digitalisaatio-ja-tilintarkastus>

Laine, R. 2018. Näin luet osakeyhtiön tilintarkastuskertomusta. Viitattu 30.9.2018. <https://tilisanomat.fi/yleiset/nain-luet-osakeyhtion-tilintarkastuskertomusta>

Lampe, J. & Sutton, S. 1994. Evaluating the Work of Internal Audit: A Comparison of Standards and Empirical Evidence. *Accounting and business Research*. Vol. 24, No. 96. 335-348.

Leppiniemi, J. 2013. Tilintarkastaja vastaa virheistä. Viitattu 1.10.2018. <https://tilisanomat.fi/tilintarkastus/tilintarkastaja-vastaa-virheista>

Lähteenmäki-Lindman, O. 2016. Digitalisaatio haastaa taloushallintoalan. Viitattu 1.8.2018. <https://www.accountor.fi/uutiset/2016/digitalisaatio-haastaa-taloushallintoalan>

Margheim, L. 1986. Further Evidence on External Auditors' Reliance on Internal Auditors. *Journal of Accounting Research*. Vol. 24, No. 1, 195-204.

Maseko, N. 2015. Internal Control Framework choices for firms. Viitattu 19.10.2018. https://www.researchgate.net/publication/275338856_Internal_Control_Framework_choices_for_firms

Mattila, H., Ruusunen, T. & Uola, K. 2008. Viestinnän työkaluja AMK-opiskelijalle. 1.-2. painos. Porvoo. WSOY.

Morrill C. & Morrill J. 2003. Internal auditors and the external audit: a transaction cost perspective. *Managerial Auditing Journal*. Volume 18 (6/7), 490-504.

Myllymäki, A. & Vakkuri, J. 2001. Tulos, normi, tilivelvollisuus. Tampere. Tampere University Press: TAJU, Tampereen yliopiston.

Mähönen, J. 2009. Osakeyhtiön taloudellinen raportointi ja tilintarkastus. 1. painos. Helsinki. Edita.

Mähönen, J. 2007. Tilintarkastajan vastuun rajoittamisesta. Viitattu 10.10.2018. <https://tilisanomat.fi/yleiset/tilintarkastajan-vastuun-rajoittamisesta>

Mähönen, J. & Villa, S. 2006. Osakeyhtiö 3. Corporate governance. Helsinki. WSOYpro.

Noukka, L. 2017. Coso erm uudistui – eroon kuutioajattelusta. Viitattu 18.8.2018. <https://riskiblogi.fi/?p=429>

NRF 2015. Standardi pienyhteisöjen tilintarkastuksiin. Luonnos 4.6.2015. Alustava käännös englanninkielisestä alkuperäistekstistä.

OECD 2015. G20/OECD Principles of Corporate Governance. Viitattu 17.10.2018. <https://www.oecd.org/daf/ca/Corporate-Governance-Principles-ENG.pdf>

Patentti- ja rekisterihallitus 2017. Tutkinnot. Viitattu 20.8.2018. <https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tutkinnot/perustutkintoht-tutkinto.html>

Patentti- ja rekisterihallitus 2018. Vaatimukset tilintarkastusyhteisön hyväksymisedellytysten säilyttämiseksi. Viitattu 20.8.2018. https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tilintarkastajille/ohjeet/vaatimukset_tilintarkastusyhteison_hyvaksymisedellytysten_sailyttamiseksi.html

Porter, B., Simon, J. & Hatherly, D. 2003. Principles of external auditing. 2. painos. Chichester: John Wiley & Sons.

Rahoitustarkastus 2003. Sääntely ja määräyskokoelma. Viitattu 19.10.2018. <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Uusi/Documents/4.1.std1.pdf>

Ratsula, N. 2016. Yrityksen sisäinen valvonta. 2. uud. painos. Helsinki. Edita Publishing Oy

Reinikainen, P. 2018. Mikroyritysten tilintarkastusvelvollisuus poistuu: "Yksi turha kustannus vähemmän". Viitattu 1.8.2018. <https://www.yrittajat.fi/uutiset/573649-mikroyritysten-tilintarkastusvelvollisuus-poistuu-yksi-turha-kustannus-vahemman>

Riistama, V. 1999. Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö. 2. painos. Porvoo WSOY.

Riistama, V. 2000. Tilintarkastus –perusteet. 3. uud. laitos. Porvoo. WSOY.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2014. Tutkimuksen voimasanat. 1.-3. painos. Helsinki. Sanoma Pro.

Satopää, R. 2007. Hyvä tilintarkastustapa. Viitattu 10.9.2018. <http://raunonblogi.blogspot.com/2007/06/rauno-satop-kht-kauppatlis.html>

Satopää, R. 2016. Tilinpäätöksen allekirjoitus. Viitattu 30.9.2018. <http://raunonblogi.blogspot.com/2016/09/tilinpaatoksen-allekirjoitus.html>

Schneider, A. 1984. Modeling External Auditors' Evaluations of Internal Auditing. *Journal of Accounting Research*. Vol. 22, No. 2, 657-677.

Schneider, A. 1985. The Reliance of External Auditors on the internal Audit Function. *Journal of Accounting Research*. Vol. 23, No. 2, 911-919.

Seppä, T. 2016. Tarvitaanko sisäistä tarkastajaa tulevaisuudessa? Viitattu 1.8.2018. <https://www2.deloitte.com/fi/fi/pages/risk/articles/tarvitaanko-sis.html>

Sillanpää, M. 2016. Tilintarkastus ja tilintarkastajan vastuu. Viitattu 10.10.2018. https://www.fine.fi/media/julkaisut-2017/matti-j-sillanpaa_-tilintarkastus-ja-tilintarkastajan-vastuu.pdf

Sisäiset tarkastajat ry 2016. Sisäisen tarkastajan arkipäivä. Sisäisen tarkastajan moninaiset tehtävät. Viitattu 11.10.2018. https://theiia.fi/wp-content/uploads/2016/12/all_in_a_days_work_fi_20140813.pdf

Statement on Auditing Standards 2014. Using the Work of Internal Auditors. Viitattu 25.10.2018. <https://dart.deloitte.com/USDART/resource/ee63b60b-3f0f-11e6-95db-9b4da025aa87>

Suojanen, K., Korte, A., Savolainen, H. & Vanhanen, P. 2015. Lakiopas Juridiikan perusteet. 1. painos. Helsinki, Joensuu ja Keuruu. KS-Kustannus Oy.

Suomen tilintarkastajat ry 2016. Uudistunut tilintarkastuslaki tullut voimaan. Viitattu 1.8.2018. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/mika-on-tilintarkastuksen-merkitys>

Suwaidan, M. & Qasmin, A. 2010. External auditors' reliance on internal auditors and its impact on audit fees. *Managerial Auditing Journal* 25, 509-525.

Talouselämä 2002. Corporate governance on hyvää hallintaa. Viitattu 16.10.2018. <https://www.talouselama.fi/uutiset/corporate-governance-on-hyvaa-hallintaa/cc3d69e8-76aa-3210-b240-54fda0c3a677>

Terviö, M. 2010. Oliver Williamson ja transaktiokustannusten taloustiede. Viitattu 3.8.2018. <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak12010/kak12010tervio.pdf>

The institute of internal auditors 2017. Viitattu 2.8.2018. Global perspectives and insights. Internal Audit and External Audit. Distinctive Roles in Organizational Governance. <https://na.theiia.org/periodicals/Public%20Documents/GPI-Distinctive-Roles-in-Organizational-Governance.pdf>

The Institute of Internal Auditors 2016. Viitattu 15.10.2018. <https://na.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Finnish.pdf>

The Institute of Internal Auditors 2013. The three lines of defense in effective risk management and control. Viitattu 20.18.2018. <https://global.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/PP%20The%20Three%20Lines%20of%20Defense%20in%20Effective%20Risk%20Management%20and%20Control.pdf>

The International Federation of Accountants 2012. Viitattu. 20.18.2018. ISA 610 (Revised), Using the Work of Internal Auditors. Conforming Amendments to Other ISAs. <https://www.iaa.nl/SiteFiles/Downloads/ISA-610-Revised.pdf>

Tilintarkastuslaki L1141/18.9.2015 Viitattu 20.8.2018
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151141#L2P2>

Toivonen, I. 2004. Millainen on tilintarkastajan vastuu? Viitattu 1.10.2018. <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001408989.html>

Tomperi, S. 2016. Tilintarkastus normeista käytäntöön. 3. painos. Helsinki. Edita.

Vilkka, H. 2017. Viitattu 2.8.2018. <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>

Virtamo, P. 2015. Hyvä tilintarkastustapa. Viitattu 9.9.2018. <https://jasentiedote.fi/fi/jasentiedote/helsingin-seudun-kauppakamari/2015/11/hyva-tilintarkastustap/>

LIITE 1

HAASTATTELUKUTSU

Hei!

Olen liiketalouden tradenomiopiskelija Vaasan ammattikorkeakoulusta ja työskentelen tällä hetkellä opinnäytetyöni parsissa, jossa tutkin sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä tilintarkastuksessa. Toivon, että teillä on mahdollisuus osallistua opinnäytetyöhöni liittyvään haastatteluun.

Haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna ja se nauhoitetaan. Kaikki vastaukset käsitellään nimettömästi ja opinnäytetyön valmistuttua nauhoite poistetaan. Lähetän teille myös haastattelulomakkeen, jotta voitte tutustua haastattelussa käsiteltäviin kysymyksiin ennen haastattelua.

Tarkoituksena on pitää haastattelu marraskuun aikana, mutta tarkemmasta ajankohdasta sovitaan erikseen. Vastauksista riippuen haastattelu vie aikaa vajaan tunnin verran. Toivottavasti pystytte osallistumaan haastatteluun ja toivon lisäksi, että vastaatte tähän sähköpostiin mahdollisimman nopeasti sopiaksemme haastattelun ajankohdasta.

Mikäli ette pysty osallistumaan haastatteluun, voitte myös halutessanne vastata suoraan haastattelulomakkeelle ja lähettää sen sitten minulle takaisin.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen,

Jere Kentala

LIITE 2

HAASTATTELULOMAKE

Perustiedot

1. Nykyiset työtehtävät/tehtävänimike:
2. Työkokemus alalta vuosina:
3. Asiakkaat:

Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tilintarkastuksessa

1. Kuinka yleistä on, että sisäistä tarkastusta hyödynnetään tilintarkastuksessa?
 - Suunnitteluvaihe?
 - Toteuttamisvaihe?
 - Muu tilintarkastuksen vaihe?
2. Missä tilintarkastuksen vaiheissa sisäistä tarkastusta hyödynnetään eniten?
 - Rajoitteet?
3. Missä määrin sisäistä tarkastusta voidaan hyödyntää tilintarkastustoimeksiannon aikana?
 - Mitkä tekijät vaikuttavat eniten sisäisen tarkastuksen luotettavuuden arviointiin ja mikä on tärkein yksittäinen tekijä?
4. Voiko tarkastettava yritys vaikuttaa yhteistyön onnistumiseen?
5. Vaikuttaako taloushallintoalalla tapahtuva digitalisoituminen ja automatisointi yhteistyöhön?